

ARH Diss. B - 26549

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

Nõukogude Liidu Ajaloo Kateeder

RAHVA ÜLIKOOLID KODANLIKUS

EESTIS AASTATEL 1920 - 1940

Diplomitöö

Töö teostaja

Lab i, Linda Antoni t.

Töö juhendaja ajalootead.

kand. Elango, Oie

NSVL aj. kat.

inv. nr. 1934

Tallinn 1966

S i s s e j u h a t u s

Rahvaülikooli mõte pärineb Taanist, kus 1844.a. asutati esimene rahvaülikool. Sealt levisid nad kiiresti teistesse maadesse. Eriti populaarseks sai rahvaülikool Skandinaavias ja Soomes. Soomest levisid nad ka Eestisse.

Eestis asutati esimesed rahvaülikoolid 1917.a. Need asusid Tallinnas ja Tartus. Alates 1920.a. hakkasid nad ka siin kiiresti levima. Jaanuaris 1920.a. alustasid tegevust kaks rahvaülikooli: Viljandi ja Haapsalu Rahvaülikoolid; mõlemad tegutsesid kuni likvideerimiseni 1940.a. 1920.a. algul asutati Petseri Rahvaülikool. See alustas tööd kahe osakonnaga - eesti ja vene - aga pidi juba aasta pärast kuulajate puudusel tegevuse lõpetama. 1920.a. augustis alustas tegevust ka Pärnu Rahvaülikool, kuigi ta ametlikult registreeriti alles 1922.a. jaanuaris. Tegutses samuti kuni 1940.a.

1920.a. sügisel avati Läänemaal Pürksi mõisas Rootsi Rahvaülikool, mis aga 1. jaan. 1923.a. rahvaülikoolide nimekirjast kustutati, kuna töötas põllutöökooli programmi alusel ja registreeriti Põllutööministeeriumis. Nov. 1920.a. avas Rakvere Eesti Hariduse Selts Rakvere Rahva-

ülikooli, mis tegutses kuni 1928.a. 1920.a. nov. alustas tegevust ka Narva Rahvaülikool. Läänemaa Rahvaülikoolide Seltsi korraldusel töötasid 1921.a. kevadel - märtsist maini - Kärdla rahvaülikooli kursused. Oktoobris 1922.a. alustas tegevust Möisaküla Rahvaülikool, mis töötas kuni 1929.a. Järva Maakonnaavalitsus avas dets. 1922.a. Paide Rahvaülikooli, mis tegutses kuni 1927.a. 1925.a. nov. alustas tegevust Virumaa Rahvaülikool Kundas. 1929.a. sügisel avas ukseid Nõmme Rahvaülikool, mis töötas kuni 1940.a. Dets. 1930.a. alustas tööd Harjumaa Rahvaülikool Kehra mõisas. Jaan. 1933.a. avati Valga Rahvaülikool, mis tegutses kuni 1940.a. 1937.a. alustas tegevust Põltsamaa Rahvaülikool, mis ka töötas 1940.a. Juulis 1938.a. alustas tööd Narvataguse Rändrahvaülikool - meie ainuke rändrahvaülikool. Peale selle töötasid veel rahvaülikooli loengud: alates 1929.a. Võrumaa Õpetajate Liidu loengud Võrus ja 1937./38.a. Helme Õpetajate Ühingu loengud Tõrvas.

Rahvaülikool oli üks vabaharidustöö vorme. Rahvaülikoolide asutajaks oli demokraatlik intelligents ja nad olid mõeldud neile, kellel ei olnud õnnestunud omandada süstemaatilist haridust.

Rahvaülikoolide tööd koordineeris Haridusministeerium, kellele nad saatsid oma tööplaanid ja -aruanded ning kes vastavalt sellele määras neile toetussummasid. Haridusministeeriumi juures peeti ka rahvaülikoolide juhatajate nõupidamisi.

1935.a. asutati Haridusministeeriumi juurde nõuandva asutusena Rahvakultuuri ja rahvahariduse nõukogu, mille kau-

4

du valitsus senisest rohkem allutas vabaharidustöö oma juhtimisele ja kontrollile.

Põhiliselt oli rahvaülikoole kahte liiki: ühed, mis töötasid loengute ja kursuste põhimõttel ja teised, nn. maarahvaülikoolid, kus noored ühe talve jooksul koos elasid, õppisid ja töötasid.

Esimestes oli õppemaks tavaliselt 50 senti kuni 2 kr. 50 senti semestris või üksikloengu eest 3-10 senti. Osa loenguid oli ka tasuta.

Teistes õppemaksu ei olnud, tasuda tuli korteri ja ülalpidamise eest. Eestis oli neid kaks: Virumaa ja Harjumaa Rahvaülikoolid.

Käesolevas töös püütakse tutvustada rahvaülikooli nelja näite varal. Peatähelepanu on pööratud Tallinna Rahvaülikooli töö valgustamisele; järgnevates peatükides vaadeldakse Tartu, Narva ja Virumaa Rahvaülikooli.

Töö koostamiseks on kasutatud kod. Eesti Haridusministeeriumi dokumentaalseid materjale, eelkõige vastavate koolide poolt Haridusministeeriumile saadetud aruandeid. Esimese peatüki koostamisel on kasutatud veel Tallinna Rahvaülikooli Seltsi ja alluvate õppeasutuste dokumentaalseid materjale ning vähesel määral ka Tallinna Linnavalitsuse Haridusosakonna dokumentaalseid materjale.

I peatükk

T a l l i n n R a h v a ü l i k o o l

Tallinna Rahvaülikooli eelkäijaks oli Tallinna Eesti Rahvaülikool. See kutsuti ellu rea seltside nagu Tallinna Eesti Kooliõpetajate Selts, Tallinna Eesti Käsitöölise Selts, Eesti Rahvahariduse Selts, Tallinna Eesti Naisselts, "Kalev", "Oma", "Lootus" jt. poolt. Nende seltside esindajad moodustasid Rahvaülikooli nõukogu, kes juhtis Rahvaülikooli tegevust. Nõukogusse kuulus rida haridus- ja poliitikategelasi, nagu J. Annusson, H. Kõpvillem, R. Rägo, V. Raam, M. Martna, A. Rei, J. Vilms, D. Rootsman, P. Kogerman, J. Piiper, J. Vestholm, J. Semper, K. Menning, Ed. Hubel, E. Peterson, A. Veiderman, R. Kull, N. Kann jt.^{1/}

Tallinna Eesti Rahvaülikooli nõukogu esimesel koosolekul 27. mail 1917. a. valiti nõukogu juhatajaks J. Annusson ja kassahoidjaks M. Miller, loehgutega otsustati alustada samal 27. mail reaalkooli saalis.^{2/}

Esiialgu Rahvaülikooli tema ümber koondunud seltsidelt mingit ainelist toetust ei vajanud, kuna sissetulekud loengute pääsmetest katsid kõik kulud.^{3/}

1/ TLA, f. 299, nim. 1, sü. 161, l. 1-3.

2/ samas, l. 1β 4.

3/ samas, l. 6.

6

Rahvaülikooli nõukogu otsustas kutsuda ellu ja registreerida seltsi, kes juhiks rahvaülikooli majanduslikke asju. Seltsile otsustati anda nimeks "Tallinna Rahvaülikoolide Selts".^{1/}

Tallinna Rahvaülikoolide Seltsi avamise koosolek toimus 25. juulil 1917. a. Valiti ajutine 7-liikmeline juhatus - Annusson, Martna, Rägo, Vestholm, Öunapuu, Rumma ja Raudkats - ning tehti neile ülesandeks töötada välja seltsi tegevuskava ja võtta Rahvaülikooli nõukogult varandus üle.^{2/}

Eestseisuse liikmete koosolekul 27. juulil 1917. a. valiti seltsi esimeheks J. Annusson.^{3/}

28. aug. 1917. a. Tallinna Rahvaülikoolide Seltsi juhatuse koosolekul andiski M. Miller Seltsile üle Tallinna Eesti Rahvaülikooli varanduse.^{4/}

Tallinna Rahvaülikooli nõukogu ja ühtlasi Rahvaülikooli juhatajaks valiti nõukogu koosolekul 16. okt. 1917. a. R. Rägo arvates 17. okt. 1917. a.^{5/}

Tallinna Rahvaülikool alustas 1917. a. sügisel tegevust nelja osakonnaga: 1) loodusteaduse osakond - kuulajaid 191, 2) tehnika osakond - kuulajaid 154, 3) ajaloo-kirjanduse osakond - kuulajaid 141 ja 4) ühiskonnateaduse osakond - kuulajaid 50 inimest. Peale selle töötasid veel järgmised ringid: eesti keel - 26 osav., inglise keel - 79 osav. prantsuse

1/ TLA, f, 299, nim. 1, sü. 161, l. 10.

2/ TLA, f. 299, nim. 1, sü. 2, l. 1.

3/ samas, l. 3.

4/ samas, l. 6.

5/ TLA, f. 299, nim. 1, sü. 161, l. 20.

7

keel - 22 osav., saksa keel - 61 osav., vene keel - 32 osav., laulukoor - 74 osav., loodusteadus - 32 osav., raamatupidamine - 8 osav., sport - 158 osav. ja kirjandus - 27 osav.^{1/}

Aegsasti pööras Rahvaülikooli nõukogu tähelepanu ka raamatukogu osatähtsusele ja juba 5.nov.1917.a. koosolekul otsutatigi asutada Rahvaülikoolile oma raamatukogu ja nähti selleks eelarves ette kindel summa.^{2/}

Kuna Seltsi tegevuse algaastail just eestikeelsest teaduslikust kirjandusest eriti puudust tunti, astus Seltsi juhatus läbirääkimistesse mitmete isikutega hädavajalike raamatute tõlkimiseks ja otsustas siis asutada nende kirjastamiseks 5.märtsil 1918.a. iseseisva kirjastuse ühisuse nimetuse all "Rahvaülikooli Kirjastuse Ühisus Tallinnas".^{3/}

1918.a. jaan. võttis Tallinna tööliste ja soldatite saadikute nõukogu täidesaatev komitee Tallinna Rahvaülikooli oma kontrolli alla.^{4/}

1918.a. sügisel kavatseti õppetegevusega alata varakult - 1.sept. Kavatseti avada 3 osakonda: 1) loodusteaduse, 2) kirjanduse ja majandusteaduse ja 3) tehnika.^{5/}

Sellest kavatsusest tõmbasid aga kriipsu läbi saksa okupatsioonivõimud.

31.juulil 1918.a. teatas Tallinna Linnapealik Seltsi esimehele Annussonile okupatsioonivõimude otsusest sulgeda Tallinna Rahvaülikoolide Selts.^{6/}

1/ TLA, f.299,nim.1,sü. 2,1. 12.

2/ TLA, f.299,nim.1,sü.161,1.20.

3/ samas, l. 35-36.

4/ "Eesti Teataja" nr.8 - 12.jaan. 1918.a.

5/ TLA, f.299,nim.1,sü.2, 1.22.

6/ TLA, f.299,nim.1,sü.27, 1. 44.

Rahvaülikool avati uuesti 17.märtsil 1919.a. Esialgu töötasid 2 osakonda: loodusteaduse osakond ja ühiskonna-kirjanduse osakond. Peale selle töötasid veel eesti keele ja soome keele kursused.^{1/}

1919.a. suvel töötas Seltsi juhatus välja kolledži kava ja 1919.a. sügisel alustas kolledž Rahvaülikooli kõrval oma tegevust. Esialgu töötasid I ja III kursus umbes 170 õpilasega.^{2/}

Kolledži ülesandeks oli võimaldada hariduse saamist neil, kellel teenistuse, töölolemise või vanuse tõttu ei olnud võimalik õppida vastavas harilikus koolis.^{3/}

Rahvaülikool ise alustas sel sügisel tööd ühe osakonnaga ja eesti keele ja inglise keele rühmadega.^{4/}

7.dets.1919.a. valiti Seltsi juhatuse koosolekul uus juhatus, esimeheks sai endiselt Annusson.^{5/} Ja kuna Rahvaülikooli senine juhataja Rägo lahkus, siis hakkas Annusson ajutiselt ka Rahvaülikooli juhataja kohuseid täitma.^{6/}

1919.a. 13.aug. registreeriti Tallinna - Haapsalu Rahukogu poolt ka Tallinna Rahvaülikoolide Seltsi põhikiri. Seltsi põhikirjas on öeldud, et "Hariduslisi sihte üksi silmas pidades, on Seltsil ülesandeks teaduslis-hariduslisi asutusi Tallinna ja Eestimaal elule

1/ TLA, f.299, nim.1, sü.2, l. 27

2/ samas, l. 37.

3/ TLA, f. 299, nim.1, sü. 1, l. 17.

4/ TLA, f. 299, nim.1, sü. 2, l. 37.

5/ samas, l. 40..

6/samas , l. 42.

9

kutsuda" ja "Oma ülesannete täitmiseks korraldab Selts alalisi kui ka liikuvaid süstemaatilisi üleüldis-hariduslisi ja kutsehariduslisi kursusi, paneb toime üksikuid ettelugemisi, teaduslisi õpekäikusid ja harjutusi kunstides." Selts saab sissetulekuid liikmemaksudest, õppemaksudest, annetustest, pärandustest, valitsuse ja seltskondlike asutuste abirahadest.^{1/}

1920.a. sügisel sai Rahvaülikool uue juhataja, selleks valiti Seltsi juhatuse koosolekul 19.sept. G. Nei.^{2/} Nei jäi sellele kohale aga ainult üheks aastaks ja 1921.a. 7.sept. sai Rahvaülikooli juhatajaks Mihkel Välbe,^{3/} kes juhtis Rahvaülikooli tegevust kuni tema likvideerimiseni.

1920.a. sügisel avati Rahvaülikoolis kaks osakonda - loodusteaduse- ja humanitaarteaduse osakonnad.^{4/} Ka järgmisel aastal töötas Rahvaülikool samade osakondadega ja lisaks veel keelte kursused ning kursused trükitöölistele. Samast aastast alates hakkas kolledž töötama kolme kursusega: eelkursus, I kursus ja II kursus.^{5/}

Järgnevatel aastatel Tallinna Rahvaülikoolide Seltsi ülalpidamisel olevate õppeasutuste tegevus laieneb pidevalt. 1922.a. korraldati peale järjekindlate loengute Seltsi ja Rahvaülikooli büroo asukohas S.Kloost-

1/ TLA, f. 299, nim.1, sü.1, l.1-2.

2/ TLA, f. 299, nim.1, sü. 2, l. 43.

3/ samas, l. 58-59.

4/ samas, l. 45.

5/ samas, l. ~~49~~. 59.

10

ri tän. 16 (praegune I keskkool) veel loengute seeriaid mitmes linna algkoolis, ning lisaks veel erakorralisi ja pühapäevaseid loenguid. Endiselt töötasid keelte kursused (inglise ja saksa keel)^{1/} Uudne oli aga töö vastset sisustatud psühholoogia laboratooriumis, mida juhatas A.Kuks. Siia võeti vastu neid, kes olid tutvunud psühholoogia ja loogikaga keskkooli kava ulatuses. Töö oli teoreetiline ja praktiline - masinatel.^{2/}

Kolledži juurde rajati lisaks senisele keskkooli osale ka kõrgem osa nn. sotsiaal - humanitaarne teaduskond, kus lugesid peamiselt Tartu ülikooli õppejõud.^{3/}

Juba 1922.a. oli Haridusministeerium teinud ettepaneku tööliste edasiharimise kursuste avamise kohta Tallinna Rahvaülikooli juures, millise ettepaneku ka valitsus oli kinnitanud ja kursuste avamiseks vajalikud summad oli võetud Haridusministeeriumi 1923.a. eelarvesse ja nad alustasid tegevust 1923.a. sügisel.^{4/}

Edasiharimise kursuste eesmärgiks oli võimaldada hariduse saamist väljaspool kooli üksikutel üldhariduslikel teadusaladel ning ahda soovijaile nende töö- ja ametialale vastavaid teoreetilisi teadmisi ja oskusi. Õppeaeg kursustel kestis kaks aastat ja õppetöö toimus koolivalitsuse poolt kinnitatud kava järgi. Kursustest võisid võtta osa kõik soovijad, soo ja vanuse peale vaatamata, kusjuures eesõigus oli töölistel ja töökodade

1/ ORKA, f. 1108, nim.4, sü.577, l. 37.

2/ samas, l. 38.

3/ samas, 1.

4/ T L A, f.299, nim.1, sü. 32, l. 110.

11

õpilastel. Kursustest osavõtjad võisid pärast kursuste lõpetamist või üksiku aine läbivõtmist teha eksamid, mille kohta neile anti vastav tunnistus,^{1/}

Vastavalt Haridusministeeriumi määrusele korraldati 1923/24. õppeaastal tegevust alustanud tööliste edasiharimise kursused juba järgmisel aastal ümber tööstusõpilaste koolideks.^{2/}

Tööstusõpilaste kooli kursus kestis kolm aastat ja kooli võeti vastu tööstusõpilasi, kel algkooli eelharidus. Kooli kursuse lõpetaja, kes õiendas rahuldavalt eksamid koolis õpitavais aineis ja samuti tegi Haridusministeeriumi korraldusel moodustatud komisjoni hindamisel rahuldava katse eratöökodades omandatud tööoskuses, sai tunnistuse õppinud tööliste ^{nime} omandamise kohta.^{3/}

Tallinna Rahvaülikooli juures eelmisel aastal töödalustanud tööliste edasiharimise kursused korraldati ümber Naistööstusõpilaste kooliks. Õppimine selles koolis oli maksuta. Esimisel õppeaastal oli õpilasi: I klassis - 69; II klassis - 78; vabakuulajaid - 95; kokku 242 õpilast.^{4/}

Lühikest aega tegutses Tallinna Rahvaülikoolide Seltsi juures Haridusbüroo, kelle ülesandeks oli organiseerida loengulist tegevust väljaspool Tallinnat üle terve Eesti. Haridusbüroo alustas tegevust 1. juulil 1923. a. ja arendas laialdast tegevust; üksinda esimese poolaasta

1/ T L A, f.299, nim.1, sü.32, l. 170.

2/ samas, l. 215.

3/ samas, l. 213-214.

4/ samas, l. 233.

12

jooksul peeti 699 loengut kõige erinevates paikades üle terve Eesti.^{1/}

Seoses Haridusliidu asutamisega 1.nov.1924.a. kes loengute ja kursuste korraldamise riiklikus ulatuses oma peale võttis, otsustas Tallinna Rahvaülikoolide Seltsi juhatus oma Haridusbüroo samast kuupäevast sulgeda ja tema tegevusest vabaks jäänud toetussummad Haridusliidule üle anda.^{2/}

1926.a. 10.septembril valiti Eestist lahkunud Annussoni asemele Tallinna Rahvaülikoolide Seltsi uueks esimeheks A.Kuks.^{3/}

1928.a. jaanuaris alustas Tallinna Rahvaülikooli juures tööd vene osakond. Selle osakonna avamise mõtte algatajaks oli Vene Õpetajate Keskliit, kes Haridusministeeriumi Vene Rahvusekretäri kaudu esines vastava avaldusega Riigikoolivalitsusele.^{4/} Loengute otseseks korraldajaks vene osakonnas volitas Tallinna Rahvaülikoolide Seltsi juhatus Vene Rahvusekretäri Sergei Schillingu.^{5/}

1930-ndate aastate alguseks kujunesid Tallinna Rahvaülikooli õppetöö korraldamise vormid välja järgmiselt: 1) Populaarteaduslikud loengud, 2) keelte kursused, 3) oskuskursused, 4) õpperingid,^{6/} Need õppetöö vormid jäid püsima aastateks, ainult sisu nendes vormides

1/ORKA, f.1108, nim.4, sü.577, l. 69-70.

2/ T L A, f. 299, nim.1, sü. 32, l. 251.

3/ TLA, f.299, nim.1, sü.4, l. 18.

4/ ORKA, f. 1108, nim.4, sü.577, l. 160.

5/ TLA, f.299, nim.1, sü.32, l. 549.

6/ ORKA, f. 1108, nim. 7, sü.250, l. 2.

muutus aastate vältel. Eriti mitmekesiseks muutus töö oskuskursustel ja õpperingides 30-ndate aastate teisel poolel. Õppetöö toimus linnas väga mitmes kohas, loengud aga peamiselt S.Kloostri t.16, Koplis ja Lasnamäel.

Tallinna Rahvaülikooli populaarteaduslikke loenguid hakkas üle kandma ka Raadio-Ringhääling. Esimesed andmed selle kohta on 1929/30.õppeaastast, mille jooksul kanti üle 42 loengut (24 sügis- ja 18 kevadsemestril).^{1/}

Peale seda kui 1.sept. 1936.a. lahkus Tallinna Rahvaülikooli juhataja abi kohalt omal palvel Jaan Rummo^{2/} kinnitati samale kohale arvates 1.oktoobrist 1936.a.

Neeme Ruus.^{3/} Abijuhataja kohuseid täitis Neeme Ruus kuni 1938.a., mil Tallinna Rahvaülikooli Seltsi Majanduskomisjoni koosolekul 8.apr. 1938.a. otsustati kaotada Rahvaülikooli abijuhataja koht arvates 1.aug.1938.a.^{4/}

1937/38.õppeaasta sügissemestril avas Tallinna Rahvaülikool uue üritusena rahvaülikooli alalise kursusena kodanike õpistu.Töö toimus loengute,õpperingide ja ekskursioonide kaudu kaks korda nädalas á 3 tundi.^{5/}

1938/39.õppeaastal asuti Rahvaülikooli reorganiseerimisele. Põhjuseks oli see, et Rahvaülikool ei tahtnud sarnaneda harilikkudele seltside ja ühingute

1/ TLA, f.299, nim.1, sü.53, l. 297.
2/ ORKA, f.1108, nim.7, sü.250, l. 56.
3/ samas, .l. 58.
4/ TLA, f. 299, nim.1, sü.5, l. 19.
5/ ORKA, f. 1108, nim.7, sü.250, l. 82.

14

poolt korraldatavaile kursustele, vaid tahtis olla tõesti "ülikooliks" rahvale. Rahvaülikooli¹ pidi hakama töötama kindlaksmääratud 2 aastase õppekavaga, kus võetakse läbi mitmesugused ained väljudes põhimõttest: "mida peaks teadma enese kohta iga Eesti kodanik (enese, kaaskodanike, riigi ja maaala kohta, kus ta elab)" Kavatsesetavad loengud ei pidanud olema mitte alg- või keskkooli ainekursused, vaid pidid koostatama nii, et nad võiksid rahuldada iga kodanikku hariduse peale vaatamata. Et tutvuda üksikute küsimustega põhjalikumalt, pidi moodustatama vastavad õpperingsid.^{1/}

Tallinna Rahvaülikool töötas kuni 1940.a. sügiseni, mil ta likvideeriti kui eraõppeasutus vastavalt Eraõppeasutuste likvideerimise seadusele (RT 1940,nr.96, art.941). Rahvaülikooli ja temaga seotud kursuste likvideerimise võttis teatavaks Tallinna Rahvaülikooli Seltsi juhatuse koosolek 16.aug.1940.a.^{2/}

Eesti NSV Hariduse Rahvakomissariaadi teate Tallinna Rahvaülikooli Seltsi likvideerimise kohta võttis teatavaks Seltsi juhatuse koosolek 14.nov. 1940.a.^{3/}

1/TLA, f.299, nim. 1, sü.34, l. 22.

2/TLA, f.299, nim.1, sü. 5, l. 70.

3/ samas, l. 73.

Nagu juba põhikirjas öeldud sai Tallinna Rahvaülikoolide Selts sissetulekuid liikmemaksudest, õppe- maksudest, valitsuse ja seltskondlike asutuste abiraha- dest.

Kuna käesoleva töö eesmärgiks on vaadelda Tallinna Rahvaülikoolide Seltsi õppeasutustest just Rahvaülikoo- li, siis selles osas võib öelda, et õppemaksud kaugelt- gi ei suutnud katta väljaminekuid. Pealegi hakati 1933.a. alates loenguid korraldama tasuta ja õppemaks säilis vaid kursustel ja õpperingidel.^{1/} Eriti suurt tähtsust omasid riiklikud toetused st. toetused Haridusministeeriumilt ja linnavalitsuselt. 1919/20. õppeaastal sai Tal- linna Rahvaülikool toetust Haridusministeeriumilt mrk. 11.950.-^{2/}

Järgmisel tegevusaastal - 1920/21 - saadi:

Tallinna Linnavalitsuselt	mrk.	38.175.45
Haridusministeeriumilt	"	17.740.- ^{3/}

Võrdluseks olgu toodud Rahvaülikooli üldtulud

1921. kalendriaastal:

Rahvaülikooli kuulajatelt	mrk.	57.350.-
Õppemaks kursuslastelt	"	67.950.-
juhuslikud loengud	"	27.130.-
Haridusministeeriumi toetus	"	36.000.-
Tallinna linna toetus	"	100.000.- ^{4/}

1/TLA, f.299, nim.1, sü.4, l.84.

2/ORKA, f. 1108, nim.4, sü.577, l. 3.

3/TLA, f. 52, nim.1, sü. 379, l. 18.

4/TLA, f. 299, nim.1, sü. 2, l. 62.

1922.a. Tallinna Linnavalitsus tõstis oma toetussumma 150.000.- margale,^{1/} Haridusministeeriumilt saadi 80.000.- marka.^{2/}

1923.a. määras Haridusministeerium Rahvaülikoolile toetust järgmiselt:

Üldloengute eest	mrk.69.200.-
kursustel peetud loengute eest	" 21.550.-
õppeabinõude ja raamatukogu	" 41.200.-
Kokku	mrk.131.950.- ^{3/}

Samal aastal said teised Tallinna Rahvaülikoolide Seltsi õppeasutused Haridusministeeriumilt toetust:

Edasiharimise kursused	mrk. 165.000.-
Kolledž	" 340.000.-

Linnavalitsuse toetus samal aastal kõigile Seltsi õppeasutustele kokku oli mrk. 300.000.-^{4/}

Nagu eelnevast näha suurendasid nii Haridusministeerium kui Linnavalitsus nendel aastatel pidevalt oma toetussummasid Rahvaülikoolile.

1925.a. sai Rahvaülikool Haridusministeeriumilt toetust mrk.150.000.-^{5/} Linnavalitsus aga tühistas oma Tallinna Rahvaülikoolide Seltsile määratud toetussumma mrk. 526.810.- ulatuses linna 1925.a. eelarves tekkinud puudujäägi tõttu. Kustutati kõik erakoolidele määratud toetused.^{6/}

1/TLA, f.299, nim.1, sü.32, l. 97.
2/TLA, f.299, nim.1, sü.53, l. 99.
3/ TLA, f.299, nim.1, sü.32, l. 183.
4/ ORKA, f.1108, nim.4, sü. 577, l.127.
5/ TLA, f. 299, nim.1, sü.32, l. 360.
6/ samas, l. 292.

1926/27. eelarveaastal saadi Haridusministeeriumilt toetust mrk. 409.840.-^{1/}, mis jäigi kõige suuremaks toetussummaks Haridusministeeriumilt.

1927/28.a. toetused olid järgmised:

Haridusministeeriumilt	kr. 3.713.-
Omavalitsuselt	" 2.019.70
T.R. Seltsilt	" 2.165.20 ^{2/}

1928.a. algul Rahvaülikooli juures avatud vene osakonnale määras Haridusministeerium I poolaastal toetuseks kr. 200.-^{3/} ja sama aasta septembris II poolaasta toetuseks kr. 300.-^{4/}

1928/29.õppeaastal määras Haridusministeerium Rahvaülikoolile tunduvalt väiksema toetuse kui eelmisel aastal - 2.700.-^{5/} Eraldi toetuse sai 1929.a. I poolel Rahvaülikooli vene osakond - kr. 189.-^{6/}

1929/30. õppeaastal määras Haridus- ja Sotsiaalminister Rahvaülikoolile - eesti ja vene osakonnale kokku - riiklikku toetust kr. 2230.-^{7/}

1930/31.õppeaastal sai Rahvaülikool toetust eesti osakonnale Linnavalitsuselt kr. 1259.91 ja Haridusministeeriumilt kr. 1400.-; vene osakonnale Linnavalitsuselt kr. 200.- ja Haridusministeeriumilt kr. 600.-^{8/} Seega oli Haridusministeeriumi toetussumma langenud juba kr.2000.-.Samal tasemel püsib toetus ka 1931/32.õ.a.^{9/}

- 1/ORKA, f.1108, nim.4, sü.577, l. 158.
- 2/ samas, l. 185.
- 3/TLA, f. 299, nim.1, sü.32, l.551.
- 4/ samas, l. 582.
- 5/ORKA, f.1108, nim.4, sü. 577, l.187.
- 6/ samas, l. 190.
- 7/ samas, l. 196.
- 8/ samas, l. 214.
- 9/ samas, l. 217.

toetust

Linnavalitsuselt ei saanud Rahvaülikooli^{1/}mitte ainult rahas vaid ka ruumide kasutamise arvel. Nii näiteks saadi 1931.a. Linnavalitsuselt toetust ruumide kasutamise arvel kr. 902.20 ja rahas kr.2048.30.^{1/}

1932/33.õppeaastal saadi Tallinna Linnavalitsuselt loengute ja kursuste korraldamiseks kr. 1000.- ja ruumide kasutamise arvel kr. 2096.60.^{2/} Samal õppeaastal oli Haridusministeeriumi toetus endiselt kr. 2000.-^{3/} Ka järgmisel 1933/34.õppeaastal jäi Haridusministeerium sama toetuse juurde.^{4/}

1934/35. eelarveaastal andis Tallinna Linnavalitsus Rahvaülikoolile toetust kr. 2018.-^{5/} Ootamatult väike oli samal õppeaastal Haridusministeeriumi toetus - ainult kr. 200.-^{6/} Hiljem, peale korduvaid avaldusi, määrati veel lisaks kr. 750.-^{7/} Seega oli selle aasta toetus Haridusministeeriumilt üle poole väiksem kui eelmistel aastatel.

1935/36.õppeaastal oli Haridusministeeriumi toetus ka ainult kr.1000.-^{8/} Tunduvalt suurem oli Tallinna Linnavalitsuse poolt samal õppeaastal loengute, kursuste ja õpperingide töö korraldamiseks määratud toetus - kr. 3000.-^{9/} Järgmisel õppeaastal Haridusministeeriumi toetus tõuseb 1500.-kroonile ja sama suur on toetus ka 1937/38.õppeaastal.^{10/}

-
- 1/ TLA, f.299, nim.1, sü.33, l.153.
 - 2/ TLA, f.299,nim.1, sü. 53, l.347.
 - 3/ TLA, f. 299, nim.1, sü. 33, 234.
 - 4/ samas, l. 184.
 - 5/ samas, l. 304.
 - 6/ samas, l. 298.
 - 7/ samas, l. 310.
 - 8/ ORKA, f. 1108, nim.7, sü.250, l. 47.
 - 9/ TLA, f.299, nim.1, sü.33, l. 369.
 - 10/ ORKA, f. 1108, nim. 7, sü. 250, l. 52,66.

1938.a. sai Rahvaülikool loengute ja kursuste korraldamiseks Linnavalitsuselt kr. 440.-, 1939.a. kr. 500.- ja 1940.a. kr. 550.-^{1/}

1939/40.õppeaastal oli Haridusministeeriumi toetussumma jälle mõnevõrra langenud, ulatudes vaid 1.100.- kroonile.^{2/}

1919.a. sügisel alustas Rahvaülikool tööd ühe üldharidusliku osakonnaga ja eesti keele ning inglise keele rühmadega. 1919/20.õppeaastal jooksul loetijärgmisi aineid:

I poolaastal:

Eesti muinasaega - 7 t., peatükke kaubandusest - 7 t., Schiller ja Goethe - 23 t., kirjanduse ajalugu (V.Ernits) - 4. t., keemiast (J.Annusson) - 22 t., füüsikat - 13 t., meteoroloogiat - 3 t., täheteadust - 12 t., eesti keele murdeid - 12 t.

II poolaastal:

Maaailma algusest - 8 t., elektrist - 16 t., 1905.a. mälestusi - 4 t., ilmade ettekuulutamisest - 8 t., kodumaa maateadust (Kents) - 25 t., geoloogiat - 20 t., linn ja küla Eestis (H.Kruus) - 4 t., meeled ja meeltepetted (H.Roos) - 10 t., raadiumist - 7 t., kreeka ajalugu - 8 t., peatükk 19.saj.ajaloost - 10 t. prantsuse revolutsioonist - 10 t. ja telegraafi ajalugu - 6 t.^{3/}

1/TLA, f. 299, nim.1, sü. 34, l. 50,69,127.

2/ samas; l. 110.

3/TLA, f. 299, nim.1, sü. 29, l. 66.

Sama mitmekülgsest oli koostatud ka järgmise - 1920/21.õppeaasta programm.

Loeti: Kultuuriajalugu - 50 t., hingeteadust - 22 t., zooloogiat - 18 t., eesti rahvaluulet - 22 t., tähe- teadust - 20 t., geoloogiat - 20 t., keemiat - 46 t. füüsikat - 45 t., anatoomiat - 28 t., ajalugu - 8 t., kunstiajalugu - 10 t., loogikat - 22 t., poliit.-geo- graafiat - 32 t., eesti ajalugu (K.Välbe) - 22 t., uuemat eesti kirjandust (B.Linde) - 8 t.^{1/}

1922.a. sügissemestrist alates oli tegevus laienenud ja korraldatud järgmiselt:

1) Korralised loengud (S.Kloostri t. 16)

- Esmaspäeviti: - sotsioloogia
- Teisipäeviti: - sissejuhatus bioloogiasse ja keemia
- Kolmapäeviti: - ühiskond, riik, õigus.
- Neljapäeviti: - majandusteadus.
- Reedeti: - muusikaõpetus.

2) Keelte kursused

- Inglise keel - töö 3-es rühmas.
- Saksa keel - töö 2-es rühmas.

3) Loengute seeriad linna algkoolides (4 seeriat á 22 - 24 loengut).

4) Pühapäevased ja teised erakorralised loengud.^{2/}

Näiteks peeti 1923.a. märtsis-aprillis V linna algkoolis järgmised loengud:

1/ TLA, f. 299, nim.1, sü. 53, l. 29.

2/ ORKA, f. 1108, nim. 4, sü. 577, l. 37.

Alg- ja meieaja inimese hingeavaldused.

Eesti rahvaluule (ühes ettekannetega).

Eesti rahvas XIX aastasajal.

Eesti vanemad kirjanikud.

Rõõm ja kurbus kui hingeelu nähtused.

Ühiselu vormid.

Muusika arenemine Eestis ja mujal.^{1/}

1923.a. sügissemestril loeti Rahvaülikoolis:

Esmaspäev: õp.Tallmeister - Israeli usk vana Hommiku-
maa valgusel.

Teisipäev: A.Tamm - Kultuuriajalugu.

Kesknädal: dr.H.Otto - Üldine tervishoid.

Neljapäev: E.Peterson - Tegelik eesti keel ja eesti
kirjandus.

Reede: D.Orgusaar - Eesti muusika (ühes ettekannetega).^{2/}

Esimest korda kohtume siin Rahvaülikooli lekto-
rina kirikuõpetajat,

Keelte kursustel endiselt inglise keel ja saksa
keel.

1923.a. sügisel alustasid tööd edasiharimise kur-
sused. Töö toimus kahes kohas - Vabriku t. 10 (IX lin-
na algkool) ja Vaestekooli t. 3 (XV linna algkool) -
võrdse programmi alusel.^{3/}

1/ TLA, f. 299, nim.1, sü. 32, l. 121.

2/ ORKA, f.1108, nim. 4, sü. 577, l.58.

3/ samas

1923/24. õppeaasta I poolaasta:

a) eesti keel (õigekirjutus) ja kirjandus (XIX saj.)	- 30 t.
b) matemaatika (tegelik aritmeetika ja geomeetria)	- 45 t.
c) loodusejõudude kasutamine	- 60 t.
d) rahvamajandus ja Eesti põhiseadus	- 15 t.
	<hr/>
Kokku	150 t.

II poolaasta:

a) eesti keel ja kirjandus (XIX saj.)	- 30 t.
b) geomeetria ja joonestamine	- 60 t.
c) toiduainete keemia	- 30 t.
d) üks võõrkeel (õpil.soovil)	- 60 t.
e) kodaniku õigused	- 10 t.
	<hr/>
Kokku	190 t. ^{1/}

Huvitavalt ja otstarbekohaselt oli koostatud ka edasiharimise kursuste teise aasta programm, see jäi aga täitmata, sest 1924.a. sügisel muudeti edasiharimise kursused 3 aastaseks tööstuskooliks.

Väga mitmekesine nii temaatika kui lektorite poolest oli 1927/28. õppeaasta:

Kujutavast kunstist (M.Laarman, N.Andresen)	- 48 t.
Tervishoiust (rida arste)	- 50 "
Keemiline sõda	- 14 "
Matemaatika ja kosmograafia (J.Grüntal)	- 50 "
Eesti uemät [*] proosakirjandust (Ed.Hubel)	- 8 "
Loodusteadusest (V.Peet)	- 52 "

1/ TLA, f. 299, nim.1, sü. 32, l. 171.

Maadeteadusest (J.Kents)	- 50 t.
Psühholoogiast (A.Kuks)	- 12 "
Kirjandusest ja reisivesteid Kaug- Idast (B.Linde)	- 18 "
Majandusteadusest	- 54 "
Rahvasteliidust	- 2 "
Riigiõigusest	- 42 "
Kasvatusteadusest	- 24 "
Usk ja teadus (Th.Tallmeister)	- 2 "
Ajaloost	- 12 "
Eesti uuemast proosakirjandusest (J.Väinaste)	- 56 "
Eesti vanemast ajaloost (M.Välbe)	- 20 "
Üldhariduslikud loengud Koplis	- 302 "
Üldhariduslikud loengud sõdurite Kodus	- 12 "
Loengud muusikast (T.Vettik)	101 "
Loengud vene osakonnas	- 97 "

Kokku 1028 t.^{1/}

1928/29. õppeaasta loengutekava sissejuhatavas osas on märgitud, et loengutekava on koostatud eesmärgiga:

- 1) luua Rahvaülikooli kuulajaile võimalusi täiendada ja värskendada omi teadmisi ja tutvuda uuemate uurimuste ning leiutistega teaduse, tehnika, kirjanduse ja kunsti aladel;
- 2) olla kuulajaile abiks orienteerumisel mitmesugustes päeva- ja huviküsimustes ning praktilises elus ettetulevate probleemide lahendamisel.

1/ ORKA, f.1108, nim. 4, sü. 577, l.186.

Materjalide valikus ja ainete käsitluses püsivad Rahvaülikooli loengud ainult erapooletu teaduslikkuse alusel ja piirides ja ei seisa mingisuguse kõrvalsihi (näit. erakondlik-poliitilise, usulise või ärilise propaganda) teenistuses.

Loengud kirjandusest:

Kirjanik ja õpet.	Ernst Peterson - Leo Tolstoi isik, ilmavaade ja looming	-	3 l.
Mag.phil.	J.Väinaste - Ühiskondlikke motiive ja probleeme iseseisvusaegses eesti ilukirjanduses	-	12 l.
Mag.phil.	A.Oras - Peavoolud inglise uuemas kirjanduses	-	6 l.

Loengud ühiskonnateadusest:

Õigust.	A.Susi - Tähtsamaid riiklis-poliitilisi voolusid nüüdisaja kultuurrahvaste juures	-	12 l.
Riigik.l.	K.Ast - Peatükke sotsialoogiast	-	12 l.

Loengud loodus- ja maadeteadusest.

Reisivested.

Koolinõunik	J.Grüntal - Teaduse ja tehnika võidukäik 20.sajandil	-	12 l.
Õpet.	Paul Lukin 1. Maakera saatus(Pilte maakera ajaloost)	-	12 l.
	2. Ekspeditsioonid põhjapoolsele ja nende ülesanne	-	12 l.
Dr.	A.Audova - Loomade hingeelust.-Kas on loomadel mõistus?	-	8 l.
Ed.	Reisman - Reisiloengud rännult ümber maailma.	-	24 l.

Loengud ajalooost:

Ajal.õp. Ella Susi - Peatükke eesti vanemast
ajaloost - 12 l.

Loengud hingeteadusest:

Koolidir.mag.H.Roos - Hingeteadus majanduselu
teenistuses - 12 l.

Loengud usuteadusest:

Usuteadl. ja riigik.liige
Th.Tallmeister - Piibel uueaja teaduse
valgusel - 12 l.

Loengud kujutavast kunstist
ja arhitektuurist.

Kunstnik M. Saarman - Graafilistest kunstidest - 12 l.

Kunstiteadl. A. Vaga - Kodumaa - eriti Tallinna -
ehitistest ja kunstilis-
test mälestusmärkidest - 8 l.

Loengud muusikast.

Prof. Aug. Topman - Muusikast ja muusika vor-
midest. - 12 l.

Loengud tervishoiust.

Igal kolmapäeval loengud mitmesuguste tervishoidlike
ja arstiteaduslike küsimuste kohta arstide poolt dr.
med. V. Lindebergi juhatusel.

Loengud naistele.

Igal esmaspäeval Linna Pedagoogilise Muuseumi ruumi-
des Tallinna R^hahvaülikooli ja Eesti Naisorganisatsioo-
nide Liidu ühisel ühisel korraldusel. Loeti: Naine

tänapäeva ühiskonnas. - Emade ja laste tervishoid. -
 Eelkooliaegne kasvatus. - Naiste ülesanded koduses elus.
 - Elumajade ehitus, sissesead, eriti köögi korraldus. -
 Mehaanilised hõlbustused koduses majapidamises. - Kodu-
 kultuur. - Keemia naise igapäevases elus. - Bütžetiküsi-
 mus. - Väikelaste kasvatus. - Tütarlaste kasvatuses. -
 Energia kokkuhoid koduses majapidamises. 1/

Selle õppeaasta loengute temaatika oli tõesti väga mitmekesine ja lektorite hulgas nimekaid teadlasi, kunstnikke, kunstiteadlasi ja kirjanikke. Aga et kõik loengud tõesti ainult erapooletu teaduslikkuse alusel seisid ja mingisuguseid kõrvalsihte ei taotlenud, on vaevalt usutav. Eriti kehtib see loengute kohta ühiskonnateadusest ja kindlasti muidugi pastor Tallmeistri loengute kohta; keegi ei usu ometi, et pastor loobus usulisest propagandast ja analüüsis piiblit rangelt teaduslikul alusel. Märkimist väärib see, et suurt tähelepanu oli pööratud loengutele tervishoiust, mis sellel ajal, kui arstiabi oli kallis, omas suurt tähtsust.

- Tallinna Rahvaülikooli 1930/31. õppeaasta sügissemestri kavast leiame järgmised loengud:
- K. Jungermann, õpetaja - Mõtteteaduslikke voole Idast ja Läänest.
 - H. Reiman - Massipsühholoogia.
 - Ed. Hubel, kirjanik - Tänavused võistlusromaanid.
 - Juh. Vasar, mag., Tartu Ülikooli dotsent - Eestlastest muistse iseseisvuse ajal.
 - Bernhard Veimer, ajaloolane - Talupoegade olukorrast keskajal.

1/ ORKA, f. 1108, nim. 4, sü.577, l.179-182.

J. Kranig, dr., Tartu ülikooli dotsent - Peatükke tehnilisest keemiast.

Hj. Mäe, dr., Nõmme Rahvaülikooli juhataja -

- 1) Parlamentide valimisviisid
- 2) Presidentide instituut vabariikides
- 3) Raha ja väliskaubandus

Olev Reintal, õigusteadlane -

- 1) Meie maksva tsiviilseadustiku - Balti eraõiguse - ajaloost ja illest.
- 2) Miks kaitseb advokaat kurjategijat?
- 3) Mis on ja miks määratakse karistus?

E. Aron, õigusteadlane -

Õiguslikud ja varanduslikud vahekorrad abielus.

A. Pullerits - Tänapäeva Jaapan.

Karl Ast - India ja Ceylon.

Berhard Linde, kirjandus- ja teatriarvustaja -

Rännakuid Kesk-Euroopas.

E. Kirschenberg, dr. med. - Suguelu ja vaimuelu tervishoid.

Töötasid järgmised õpiringid:

Eesti keel - lektor R. Kress.

Matemaatika - lektor T. Kulderknup.

Ilukirjandus - lektor N. Andresen.

Kõneoskus ja deklamatsioon - lektorid H. Gleser,
H. Paris, J. Piiskar ja H. Reiman.

Kursused:

Soome, saksa ja inglise keel, arve- ja raamatupidamine, praktiline elektrotehnika.^{1/}

^{1/} ORKA, f. 1108, nim. 4, sü. 577, l. 202-204.

Tundub, et loengute temaatika on jäänud kitsamaks kui 20-ndate aastate teisel poolel. Sama võib öelda ka loengute kohta, mis peeti 1.apr. 1931 - 1.aprillini 1932.a.:

Erleman, V.	- Soojusest ja elektrist	- 6 t.
Hubel, Ed.	- Ilukirjandusest	- 12 t.
Jungerman, K.	- Peatükke mõtteteadusest ja ja selle ajaloost	- 45 t.
Jürgens, J.L.	- Ürgaja inimesest	- 9 t.
Kupffer, V.	- Majandusteadusest ja kultuuri- ajaloost	- 36 t.
Mäe, Hj., dr.	- Kodanikuteaduslikke küsimusi	- 6 t.
Oit, J.	- Võimlemisest ja mängudest	- 3 t.
Ora, V.	- Kiirgav energia	- 4 t.
Pullerits, A.	- Eesti majandusest	- 3 t.
Saul, A.	- Bioloogilisi küsimusi	- 40 t.
Schotter, H. dr.	- Sisehaigustest	- 21 t.
Truusmann, P.	- Peatükke hingeteadusest ja loogikast	- 48 t.
Vasar, J. dr.	- Jüriöö mäss 1343.a.	- 3 t.
Vestholm, J.	- Reisivesteid Ameerikast	- 5 t. ^{1/}

Samal ajavahemikul töötasid õpiringid:

Eesti keele, füüsika ja loodusteaduse ja kõneoskuse.

Keelte- ja oskuskursused: soome keele, inglise keele, saksa keele, vene keele, elektrotehnika, raamatupidamise ja kaubanduse-rehkenduse ning tehnilise joonestamise.^{2/}

1/ TLA, f.299, nim.1, sü. 53, l. 370.

2/ samas, l. 375.

Märkima peab seda, et esmakordselt, väljaarvatud esimene tegevusaasta, avati vene keele kursus; edaspidi jääb see pidevalt töötama.^{1/}

Populaarteaduslikud loengud

1.apr. 1934.a. - 22.veebr. 1935.a.

Mötte-ja hingeteadus:

- Jungermann, K. - Uusi voole mõtteteaduses.
 Inimene ja astraalne maailm.
 Kaks tänapäeva hingeteadlast
 (Freud ja Pavlov)
 Teadvuse astmed 12 t.
- Truusmann, P. - Tähelepanu ja tahtejõud.
 Tahtevabaduse küsimus.
 Tundmuste psühholoogia.
 Uni ja unenäod.
 Mõte ja keel 21 t.
- Rummo, J. - Masside hingeelu.
 Mass ja tema juht.
 (Peatükke massipsühholoogiast).....6 t.

Rahvus-ja kasvatusküsimus:

- Aavik, J - Meie rahvuskultuurilised ülesanded -....6 t.
- Saul, A. - Tõug ja rahvus.
 Tõug ja tõuarendus.
 Pärivus ja kasvatus.
 Peatükke arenemisõpetusest.18 t.

1/ TIA, f. 299, nim. 1, sü. 53, l. 375.

- Kiivet, J. - Haritlaste üleproduktsooni küsimus ja
 enesearendamine1 t.
- Oidermaa, A. - Eestluse tänapäeva probleeme1 t.

Kirjandus:

- Hubel, Ed. - Tänapäeva romaan meil ja Lääne-Euroopas..23 t.
- Veidenbaum, E. - Aleksis Kivi elu ja looming3 t.
- Alttoa, V. - Mait Metsanurga romaan "Ümera jõel". .3 t.

Maade-ja rahvasteteadus:

- Talts, J. - Ringkäik kodumaal.
 Lääne-Euroopas.
 Kesk-ja Ida-Euroopas.
 Rahvaste eluviisid, kombed ja hingeelu....33 t.
- Ruus, Neeme - Meredevallutajate maal (Hollandi)..... 3 t.

Ajalugu:

- Hinnov, Paul - Euroopa rahvaste mõju langemine välis-
 maailmajagudes pärast maailmasõda3 t.

Arstiteadus ja tervishoid:

- Dr. A. Veiss - Kuidas veeta tervislikult suvepuhkus.
 Parasiidid inimkehas.
 Laste sügisesed nakkushaigused jt.....21 t.
- Dr. R. Roots - Vähktöbi; machaavand, selle põhjused ja
 ravi. Inimese arenemine algidust hauani jt. 30t.^{1/}

Öpiringid: eesti keele, kõneoskuse, rahvamajanduse.

Kursused: inglise keele, saksa keele, vene keele, kiirkirja, raamatupidamise, elektritehnika, aiandus väikeaednikele, kodumajapidamine perenaistele, kodumajapidamine perenaiste abidele, meistrite eksamite üldained, muusika.^{1/}

Jälgides loengute aruannet äratas kohe tähelepanu see, et ei peetud ^{ühtegi} loengut reaalteaduste valdkonnast; ei tutvustatud kuulajat uuemate uurimuste ja leiutistega teaduse ja tehnika alalt; samuti ei olnud ühtegi ettekan- net kunsti ja kunstiajaloo kohta. Hakkab silma täiesti uus rubriik - loengud rahvus- ja kasvatusküsimuste kohta. Need olid kindlasti loengud, mis rohkem kui teised, teeni- sid šovinistliku propaganda eesmärke.

Oli see ju ajajärk, kus kodanlik valitsus kindlalt tüüris fašistlikule diktatuurile.

Edasi jälgime loengute teemasid 1936.a. sügisse- mestril:

Neeme Ruus - Eesti Seltskondliku haridustöö arenguteilt.

Karl Jungerman - Egoistlikust eluviisist.

Dr. Juhan Vasar - Eesti ärkamise välispoliitilised eeldu- sed.

Erika Viirsalu - A.H. Tammsaare maaarmastuse jutlustajana.

F. Klesment - Rahvuskogu moodustamise seadus.

Neeme Ruus - Lutsi maarahvast külastamas.

Hanno Kompus - Elamu arengust.

E. Pähn - Hispaania - revolutsioonide ja pidude maa.

1/ ORKA, f. 1108, nim. 7, sü. 250, l. 13.

- J. Kiivet - Tähistaevas ja taevavölv.
- F.Olbrei - Kaugenägemine (demonstr. kaugenägemise aparaati).
- R.Indreko - Iru linnus.
- K.Jungerman - Hispaania mõtteilm.
- H. Reiman - Korteriolud Eestis.
- R.Rägastik - Eesti maapöuevarad (valguspildid)
- Jakob Kents - Eesti pinnavormide tüübid (valguspildid)
- Hugo Kukke - Rahvuskogu, tema valimine ja moodustamine.
- Elmar Päss - Kuidas vanasti aega arvati.
- Elmar Päss - Kust tulid meile kadrisandid.
- Jakob Kents - Eesti jõed ja veejõu tagavarad (valguspildid).
- Alma Martin - Korteriüksimus perekonna tarviduste seisukohast (valguspildid).
- F.Relve - Ameerika noorsugu (valguspildid).
- K.Jungerman - Uusi mõtteid idast, eriti Indiast.
- Joh. Talts - Inimene looduse parandajana.
Film ja loeng. Tutvustatakse N.-Venemaa maailmakuulsa loodusteadlase prof. Mitsurini saavutusi sordiparanduse alal.
- Ins.V.Jaakson - Helifilmi tehnikast (valguspildid).
- Jakob Kents - Kodumaa rahvastiku asustuse probleeme (valguspildid).
- Kunstnik R.Paris - Korteri sisustamise stiili probleeme (valguspildid)
- Erika Viirsalu - Koidula isik ja maailmavaade.

F.Relve - Vabaaja kasutamise probleemä.

J.Kents - Eesti asulastiku tüübid ja nende levimine
(valguspildid).

Dr.Juh.Vasar - Eesti majandusajaloo küsimusi 19.saj.

Aug.Sang - Eesti,eriti Tallinna ümbruse keelemurdeist.^{1/}

Selle poolaasta loengute temaatika oli kindlasti mitmekesisem ja huvitavam kui varem. Käsitleti ka aktuaalseid tehnilisi probleeme ja praktilise elu küsimusi. Märkimist väärib see, et üks loeng oli pühendatud prof. Mitsurinile. Kindlasti oli see Neeme Ruusi teene, kes, olles küll Rahvaülikooli abijuhatajaks, tegelikult juhtis Rahvaülikooli tööd.

1937.a. sügisel alustas tööd kodanike õpistu. Sellele kavas olid järgmised ained:

ajalugu - õp. P.Hinnov, eesti keel ja kirjandus -
õp. K.Taev, majandusteadus - Dr.V.Rannes, organisatsioonide
tegevus - N.Ruus.^{2/}

1938.a. reorganiseeriti õppetöö Rahvaülikoolis. Vaatleme, kuidas oli korraldatud töö peale reorganiseerimist 1939.a. sügissemestril. Loengud toimusid kolmes kohas - S.Kloostri t, 16, Lasnamäe algkoolis ja Kopli algkoolis.

Loengud S.Kloostri t.16:

Esmaspäeviti:

Õigusteadl.nõunik P.Jalaja: Eesti riigi valitsemise kord,
Põhiseaduse järgi.

1/ ORKA, f.1108, nim.7, sü.250, l.172, 173, 177, 178, 181.

2/ samas, l. 117.

- Teemad: 1) Põhiseaduse ajalooline areng.
 2) Kodaniku õigused ja kohused.
 3) Vabariigi President, Valitsus ja omavalitsused.
 4) Parlament ja seadusandlus.
 5) Riigikaitse jt.

Teisipäeviti:

Keeleteadlane K.Taev: Kirjanduse ja esteetika küsimusi.

- Teemad: 1) Kirjanik ja tsensor.
 2) Kirjandusliku teose sotsioloogiline analüüs.
 3) XX sajandi realism.
 4) Traagiline ja koomiline kirjandus.
 5) Optimism ja pessimism kirjanduses.
 6) Romantika ja realism.
 7) Sajandi lõpu kirjanduslikke liikumisi.
 8) Novell ja romaan.
 9) Lüürika ja selle alaliike.
 10) Eepika.
 11) Sisu ja vormi probleeme.

Kesknädalati:

Koolide inspekt. A.Kuks: Elumõtte otsimisi.

- Teemad: 1) Stoikute Senoni, Seneka, Epikteti ja Markus Aureeliuse õpetus elumõttest.
 2) Epikuurlaste Epikurose ja Lucretiuse õpetus elumõttest.
 3) Skeptikute Pirroni, Arkesiloose ja Karneadese õpetus elumõttest.
 4) Utilitaristide Benthami ja Milli õpetus elumõttest.

- 5) Evolutsionisti Spenceri õpetus elumõttest.
- 6) Positivisti Guyau õpetus elumõttest.
- 7) Aprioristi Kanti õpetus elumõttest.
- 8) Immoralisti Fr.Nitzsche õpetus elumõttest.
- 9) Idealistide Paulseni, Wundti jt. õpetus elumõttest.
- 10) Üldkokkuvõtte elumõtte õpetusest.

Neljapäeviti:

Drnd. E.Päss: Töökombed eesti rahvaluules ja rahvanali eesti anekdootides.

Reedeti:

Dr. J. Kiisel: Arstiteadus kodaniku elus.

Loengud on sarjas ja käsitavad küsimusi lähtudes põhimõttest - mida peab teadma iga kodanik enese, oma ümbruse ja kaaskodanike kohta.^{1/}

Samal ajavahemikul peeti Lasnamäe algkoolis ja Kopli algkoolis järgmisi loenguid:

Dr.J.Kiisel - Imiku ja väikelapse tervishoid.

Õigusteadl. D.Orgusaar - Riikide tekkimisest ja hävinemisest rahvaste ajaloo.

Keeleteadl. K.Taev - Novell ja romaan.

Dr.J.Kiisel - Toit on tervis.

Õigusteadl. J.Rebane - Töökaitse (Töölepingud ja palgakaitse.Kollektiivlepingud.)

Drnd.E.Päss - 1. Rahvusesalgaja eesti rahvanaljas.
2. Äpardus ja õnn rahvanaljas.

1/ TLA, f.52,nim.1,sü. 379,l. 251.

Õigusteadl. D. Orgussaar - Kodanike kohustest moodsas
sõjas.

J. Suurmets - Ungari hõimud.

Õigusteadl. J. Rebane - Töökaitse (Tööaja kaitse ja
puhkeaeg.)

Drnd. E. Päss - 1. Liigsöömine eesti rahvanaljas.

2. Möisnik ja talumees rahvanaljas.

Õigusteadl. D. Orgussaar - Pärimisõigustest meie uues
1936. a. tsiviilseadustiku eel-
nõus.

J. Suurmets - Saksamaa

Õigusteadl. J. Rebane - Tööliskonna asutised (Töölisva-
nemad, töölisnõukogud ja tööliskoda).^{1/}

Tundub küll, et see viimane reorganiseerimine ei
tulnud Rahvaülikooli tööle kasuks, ega muutnud teda huvi-
tavamaks. Teemade ring ahenes ja teema käsitletus arenes
sügavuti, aga kas see ennast antud teemade valiku juures
õigustas, on ise küsimus. Õeldu kehtib just juriidiliste
ja filosoofiliste teemade kohta. Muidugi, kodanlusel oli
vaja rahvale tutvustada uue põhiseaduse "voorusi" ja
"aidata" tal otsida "elumõtet" selle asemel, et lasta rah-
val otsida teid, kuidas oma elu kergemaks muuta. Huvita-
vad olid kaheldamatult Karl Taevi kirjanduslõulised loen-
gud ja tunnustust väärivad see, et tervishoiualastele loen-
gutele pöörati endiselt suurt tähelepanu.

1/ TLA, f. 299, nim. 1, sü. 34, l. 93, 94.

Andmed Tallinna Rahvaulikooli kuulajate arvu kohta on väga lünklikud ja napid. Veel vähem on andmeid kuulajate haridusliku ja sotsiaalse koosseisu kohta. Üieti on selles osas andmeid ainult 1917.a. ja 1919./20. õppeaasta kohta.

Nii oli 1917.a. sügisel Rahvaulikooli kuulajate koosseis hariduse järgi:

kõrgema haridusega	- 5 in.	- 1%
keskharidusega	-104 in.	-20,8%
kõrgema algharidusega	-160 in.-	32%
algharidusega	-231 in.	- 46,2%

Elukutse järgi:

töölisi	- 166 in.	- 33,2%
äriteenijaid	- 31 in.	- 6,2%
kontoriste	- 142 in.	-28,4%
kooliõpetajaid	- 30 in.	- 6 %
kooliõpilasi	- 36 in.	- 7,2%
koduseid	- 34 in.	- 6,8%
sõjaväelasi	- 42 in.	- 8,4%
äriomanikke	- 9 in.	- 1,8%
muid	- 10 in.	- 2 % 1/

Silma hakkab eriti suur tööliste protsent kuulajate üldarvust. Seda, et töölised moodustaksid peaaegu kolmandiku kuulajajast, hilisemal aastail enam ei esine; samuti ei esine seda teistes linnades. 1917.a. oli Tallinn suur

tööstuslinn rohkearvulise tööstusproletariaadiga, alles järgmistel aastatel kaotab ta selle koha seoses saksa okupatsiooni ränkade löökidega Tallinna tööstusele ja Eesti eraldumisega Venemaast.

1919./20. õppeaasta I poolel oli Rahvaülikoolis 28 alalist kuulajat, neist 13 keskkooli ja 15 algkooli haridusega. Elukutse järgi: sõjaväelasi - 6; äriteenijaid - 5; kontoriametnikke - 4; õpilasi - 3; õpetajaid - 1; ämmaemandaid - 1; lukseppi - 1; ametita - 4.

II poolaastal oli 25 kuulajast 15 keskkooli, 9 algkooli ja 1 ülikooli haridusega. Elukutse järgi: sõjaväelasi - 9; äriteenijaid - 3; kontoriametnikke - 9; õpilasi - 1; õpetajaid - 1; ametita - 2.^{1/}

Töölisi alaliste kuulajate hulgas peaaegu üldse ei olnud ja keskharidusega kuulajate protsent oli kõrge.

1920./21. õppeaasta I poolel oli kuulajaid 161 ja II poolel 186.^{2/}

1923.a. I poolel peeti 176 loengut. Alalisi kuulajaid oli registreeritud 80 ja ühekordse piletiga külastas loenguid 1450 isikut.^{3/}

1925.a. I poolel oli Rahvaülikoolis 61 alalist kuulajat ja peeti 199 loengut.^{4/}

1926.aasta tegevuse aruandest nähtub, et I poolaastal oli alalisi kuulajaid 22 ja üksikloengute kuulajaid 1200;

1/ TIA, f. 299, nim. 1, sü. 2, nn. 1.48.

2/ TIA, f. 299, nim. 1, sü. 53, l. 29.

3/ ORKA, f. 1108, nim. 4, sü. 577, l. 55.

4/ samas, l. 141.

loengute arv oli 106. II poolaastal oli alalisi kuulajaid 36 ja üksikloengute kuulajaid 900; loengute arv oli 113. 1926.a. korraldati peale maksuliste keele- ja oskuskursuste veel terve rida maksuta kursusi Balti Puuvilla-
vabrikus, millest osavõtt oli elav:

- käsitöökursus - osavõtjaid 30;
- majapidamise kursus - osav. 50;
- eesti keele kursus - osav. 20;
- üldhariduslikud loengud - osav. 100;

maksuta edasiharimise kursused korraldati ka Vene-Balti maleva ruumides - osavõtjaid oli 40.^{1/}

1927.a. sügisel oli registreeritud 59 alalist kuulajat, neist 36 mees- ja 23 naiskuulajat.^{2/}

Nagu näha jäi alaliste kuulajate arv järjest väiksemaks, kuulajate enamuse loengutel moodustasid ühekordse pääsmega kuulajad. Võibolla oli see tingitud sellest, et õppemaks poolaastas oli küllaltki kallis - 2kr.50 senti, samal ajal kui see Tartus oli ainult 50 senti. 1933.a. alates aga õppemaks populaarteaduslikelt loengutelt kaotati hoopis, Tartus aga säilis kuni 1940.a.

1934./35. õppeaastal peeti 93 loengut 289 loengutunniga, neid kuulas kokku 5212 inimest, seega 56 inimest iga loengu kohta.^{3/}

1935./36. õppeaastal lugesid 15 lektorit 232 loengutundi, mida kuulas 4713 inimest.^{4/}

1/ TLA, f.299, nim.1, sü.53, l.206-207.

2/ samas, sü.32, l.495.

3/ ORKA, f.1108, nim.7, sü.250, l.18.

4/ samas, l. 51.

Järgmisel õppeaastal loenguline töö oli tunduvalt laienenud; 41 lektorit pidasid 150 loengut 421 loengutunniga, mida kuulas 8169 inimest s.o. keskmiselt 54,5 inimest loengu kohta.^{1/}

Ka 1937./38. õppeaastal oli loenguline töö sama ulatuslik; 42 lektori poolt peeti 167 loengut 471 loengutunniga; kuulajate arv oli 8156 s.o. keskmiselt 48,8 kuulajat loengu kohta.^{2/} Samal õppeaastal tööd alustanud kodanike õpistu tööst võttis osa 42 inimest vanusega 17-30.a.^{3/}

1938./39 õppeaastal peeti populaarteaduslikke loenguid 272 loengutundi, nendest 170 tundi S.Kloostri t.16 ja 102 tundi Lasnamäel 10.algkoolis ja Koplis 26.algkoolis kokku. Kuulajaid oli umbes 8000.^{4/}

1939.a. sügissemestril peeti 155 loengutundi^{5/} ja 1940.a. kevadsemestril 205 loengutundi.^{6/} Kuulajate arvu kohta andmeid ei ole.

1/ ORKA, f.1108, nim.7, sü.250, l. 63.

2/ samas, l.114 - 115.

3/ samas, l. 117.

4/ ORKA, f.1108, nim.7, sü.249, l.157-158.

5/ TLA, f.299, nim.1, sü.34, l. 121.

6/ samas, l.158.

II peatükk

T a r t u R a h v a ü l i k o o l

Vanuselt ja tähtsusest teine rahvaülikool Eestis asus Tartus. Esimene nõupidamine rahvaülikooli asutamise asjus peeti 3.dets.1917.a. Sellest võttis osa 23 inimest, teiste hulgas ka Tartu soldatite ja tööliste nõukogu täidesaatva komitee volinik Plau. Koosolekul valiti komisjon, kes pidi välja töötama Tartu Rahvaülikoolide Seltsi põhikirja ja kokku seadma esialgse õppekava. Komisjon oma 14.dets. koosolekul otsustas kasutada Tallinna Rahvaülikoolide Seltsi põhikirja mõne väikese muudatusega; komisjon määras kindlaks ka lektorite koosoleku ja Seltsi asutamise koosoleku kuupäevad. Lektorite koosolek 21.dets.1917.a. määras ära avatava rahvaülikooli tegevuskava põhijooned. Asutamiskoosolek, millest võttis osa 43 inimest, peeti 25.dets. 1917.a. ja seal valiti Tartu Rahvaülikoolide Seltsi ajutine juhatuse. Ajutine juhatuse otsustas alustada loengutega 15. jaan. 1918.a. Loengute pidamiseks andis Tartu Ülikooli valitsus tasuta kasutada auditooriumid peahoones ja füsioloogia instituudis.

15.jaan. - 27. märtsini 1918.a. peeti kokku 183 loengut 13 lektori poolt, nendest 51 tundi keelte õpetust. Loeti: füüsikat - 18 t., keemiat - 19 t., anatoomiat - 17 t., õiguse õpetust - 20 t., majanduse ajalugu - 6 t., majandusteadust - 12 t., ajalugu - 18 t., riigiõigust - 1 t., eesti keelt - 19 t., inglise keelt - 13 t., saksa keelt - 23 t., prantsuse keelt 15 tundi.^{1/}

Kui sakslased okupeerisid 24.veebr.¹⁹¹⁸ Tartu, ei sulgenud nad esialgu Rahvaülikooli. Kui aga kool tegi 27.märtsil pühade vaheaja, siis 30.märtsil teatati, et ilma eriloata kooli avada ei tohi.

9.mail 1918.a. teatati Tartu Rahvaülikoolide Seltsi esimehele, et "härra linnapäalik arvamisel olevat 1/ et eesti rahvaülikooli kuulajad küllalt arenenud ei ole, et vastu võtta seda vaimutoitu, mis rahvaülikooli kursustel pakutakse ja 2/ ei olla eesti keel (veel) niipalju arenenud, et tema saaks pakkuda teadusi".^{2/}

28.okt.1919.a. pidas Tartu Rahvaülikoolide Selts oma peakoosoleku, kus otsustati loengutega uuesti alustada 10.nov. Koosolek valis Seltsi juhatuse esimeheks J.Jansi, kes aga 1920.a. sellelt kohalt lahkus. Uueks esimeheks sai P. Treiberg. Rahvaülikooli juhatajaks sai A.Reeben, kes seda ülesannet täitis kuni 1927.a.

1/ Tartu Rahvaülikool 1917-1919 "Rahvaülikool" 1928-3 lk. 99-101

2/ samas, lk. 102.

Ruumid ja suuremalt osalt ka õppejõud andis jällegi ülikool.^{1/}

1919/20. õppeaastal lugesid 19 lektorit 223 tundi, neist 53 tundi enne uut aastat, kevadel toimusid veel praktilised tööd keemias, demonstratsioonid tähetornis ja zooloogia muuseumis.

Näiteks peeti loenguid:

1. Ajaloost ja ühiskonnateadusest:

H. Sepp - Rootsi aeg Eestis.

P. Treiberg - Klassivõitlusest vanas Roomas.

P. Treiberg - Prantsuse revolutsiooni ajalugu.

2. Õigusteadusest.

3. Loodusteadusest:

prof. k. t. J. Sarv - lo pt. füüsikast,

prof. k. t. J. Piiper - lo pt. võrdlevat^s anatoomiast.

prof. D. Rootsmann - astronoomiast,

dots. A. Reichenbach - üleüldisest zooloogiast,

stipendiaat A. Audova - üleüldisest füsioloogiast.

4. Matemaatikast.

5. Kirjandusest ja kunstist:

F. Tuglas - Eesti vanemast kirjandusest.

J. Syrak - Kunstiajaloo.

6. Eesti keelest:

cand. J. Aavik - Eesti grammatikast.

7. Hingeteadusest:

dots. K. Ramul - lo pt. hingeteadusest.

1/ Audova, A. - "Rahvaülikool" 1928-3, lk. 104-106.

8. Tehnoloogiast. ^{1/}

1922.a. I p. loeti Tartu Rahvaülikoolis 137 tundi: ühistegevusest - 3 t., riigiõigusest - 5 t., füüsikast - 27 t., majandusteadusest - 14 t., inimese füsioloogiast - 32 t., tervishoiust - 17 t., bioloogiast - 3t., realistlikust ajajärgust eesti kirjanduses - 5 t., kõige uuemast ajast - 9 t., orgaanilisest keemiast - 10 t., kodumaa tali- ja kevadlindudest - 12 t.^{2/}

Samal aastal olid Rahvaülikoolis 11 lektorist 3 Tartu Ülikooli professorid (A.Rammul, J.Piiper ja M. Tallgren), 3 Tartu Ülikooli dotsendid (P.Kogermann, A.Audova ja E.Kilkson), 1 Tartu Ülikooli lektor (P.Treiberg), 1 reaalkooli õpetaja (J.Adamson), 1 seminari õpetaja (M. Kampmann), 1 Koolivalitsuse juhataja ja ühtlasi Rahvaülikooli juhataja (A.Reeben) ja 1 "Pallase" lektor (M. Pukits).^{3/}

1923.a. laiendas Rahvaülikool oma tegevust ka maale. Nii peeti 1923.a. algusest kuni 1. augustini peale 137 loengu Tartus veel 52 üksikloengut, kestusega 1-3 tundi, Tartu maakonnas. Nendele lisandusid maal veel neli loenguseeriat:

1/ Põllumajandusest ja karjakasvatusest	- 14 loengut
2/ Eesti kirjandusest	- 8 loengut
3/ Sotsioloogiast	- 7 loengut
4/ Tervishoiust	- 3 loengut. ^{4/}

1/ ORKA, f.llo8, nim.4, sü. 574, l.3.

2/ samas, l. 49.

3/ samas, l. 42.

4/ samas, l. 59.

45

Arvates 1.aug. 1927.a. sai Tartu Rahvaülikooli juhatajaks tuntud progressiivne teadlane dr.Aleksander Audova.^{1/} Audova oli ka tema poolt organiseeritud usu- vastase Eesti vabamõtlejate ühingu "Humanitas" esimeheks ja samuti Tartu Töölise Esperanto- ja Kultuuriühingu esimeheks.^{2/}

1929.a. I p. loengute kavas leiduvad sellised loengud nagu:

prof.J.Piiper - valitud päätükid zooloogiast.

Assistent K.Orviku - Eesti maavarad.

Mag. R.Livländer - Moodsaid astronoomilisi probleeme ühenduses Einsteini relatiivsusteooriaga.

Mag. V.Vaga - Euroopa kunst renessansi ajajärgul.

Mag. A.-T.Kliiman - Õigusteaduste põhiküsimused.

Assistent E.Kilkson - Elekter ja elektrotehnika:raadio.

Dr. E.Krischenberg - Arstlik psühholoogia, hingeelu tervishoid ja ravimisviisid.

Mag. J.Aavik - Eesti keel: tuletusõpetus.

Prof.M.Vittlich - Valitud päätükid tehnoloogiast.^{3/}

Võõrkeelte kursused toimusid inglise keele, prantsuse keele, saksa keele ja vene keele alal.^{4/}

1929.a. avas Tartu Rahvaülikool esmakordselt joonistamise kursused, õppejõududeks olid kunstnikud J.Vahtra, M.Pukits, A.Vabbe, ins.L.Sapozki.^{5/}

1929.a. II p. aruandest hakkab aga silma loeng, millel ei ole teafusega midagi ühist - "Jumala olemise tõestusest" - H.B.Rahamägi (11 t.)^{6/}

1/ORKA, f. 1108, nim.4, sü. 574, l. 115.

2/Habermann, H. - "Eesti Loodus" 1958-1, lk. 42

3/ ORKA, f. 1108, nim.4, sü. 574, l. 124.

4/ samas,

5/ samas, l.144

6/ samas, l. 205

Usumeeste Rahamäe ja Tennmanni nime kohtame paar korda ka järgnevate aastate tegevuse aruannetes.

1932.a. II p. loeti järgmisi ainekursusi järgmiste lektorite poolt:

Ainekursus	Lektor	Loengu- te arv	Kuulaja- te arv
1. Võõrsõnad ja nimed eesti keeles	Mag.J.Aavik	13	60-80
2. Piibli kriitika	prof.E.Tennmann	11	60-80
3. Maailmavaate ja elu probleeme uuemal ajal	dr.V.Freymann	11	60-80
4. Pedagoogika ajalugu	dr. J.Tork	11	20-30
5. Kuristik mehe ja naise vahel	dr. V,Hion	12	120-130
6. Esimene abi haiguste ja õnnetusjuhtude puhul (loengud praktil.harjutustega)	dr. V.Sumberg	12	60-80
7. Valitud peatükid võrdlevast anatoomiast valguspiltidega	prof.J.Piiper	12	30-70
8. Soojuse jõu kasutamisest (loeng koos katsetega)	mag.V.Koern	11	60-80
9. Madalmaad (reisimuljed Hollandist ja Belgiast) valguspiltitega,	mag. E.Kant	12	60-70
10. Kõnepraktika (loengud koos harjutustega)	mag.V.Adams	11	150-200
11. Loengud kõnepunktides	prof.Rahamägi, prof.Treiberg, prof.Tennmann, dr. Freymann ja mag. Kant	10	50-250
Kokku		128 loengut	1/

1932.a. I p. toimusid ka kursused:

1. Inglise keel	23 tundi	18 osavõtjat
2. Saksa keel	22 " 7 "	
3. Stenograafia	43 " 16 "	
4. Diktsioon ja hääleseade	6 " 32 "	
<hr/>		
94 tundi		73 osavõtjat 1/

Viimane tegevuse aruanne, mida õnnestus leida on 1938/39. õppeaasta kohta. Selle aasta jooksul loeti üldse 36 ainekursust 672 loengutunniga. Tegevusaasta II poolel loeti järgmisi ainekursusi ja toimus töö õpperingides:

1. Eesti moodsa kirjakeele küsimusi - J.V.Veski
2. Sõja ja rahu probleeme eesti rahva-
luules (valguspiltidega) - mag.E.Päss
3. Valitud küsimusi elu korraldamisest - mag. V.Adams
4. Tähelepanav teos
(uudiseid raamatu akalt) - mitmelt lek-
torilt
5. Filosoofia õppering - dr.V.Freymann
6. Naise tervishoiust (valguspilti-
dega) - dr.M.Kleits-
man
7. Arenguõpetusest (valguspiltidega) - dr. V.Hion
8. Odav ja terve toit (näidete ja
valguspiltidega) - instr.Olga
Kesk ja
dr. M.Kask
9. Valitud küsimusi eksperimentaal-
psühholoogiast (katsete ja val-
guspiltidega) - mag. E.Bakis
10. Suurriikide välispoliitika Kaug-
-Idas (valguspiltidega) - mag.H.Fischer

- 11. Taevakehade elu ja elu taeva-
kehadel (valguspiltidega) - dr.E.Öpik
- 12. Rahva õhu- ja gaasitõrje
(näidete, katsete ja valguspilt.) - instr.L.Kurg
K.Tanissaar
- 13. Kõne ja diskussiooni õpetus
(kõneoskuse õppering) - mag.V.Adams
- 14. Raamatupidamise õpetus - A.Kaljot
- 15. Saksa keele õpetus - E.Vender
- 16. Koduaedade korraldamisest
(tegelik aianduse õpetus) - H.Kõiva ^{1/}

Loengud olid kõik kas teadusliku või praktilise iseloomuga; õppeaasta esimesel poolel korraldati ka vene keele kursus.^{2/}

Samasuguse iseloomuga olid ka Rahvaülikooli 1939.a. II p. töökavas olevad loengud. Aga seal oli peale loengute nähtud ette ka terve rida võõrkeelte kursusi: soome, saksa, vene, inglise, prantsuse ja esperanto keele; lisaks veel tehnika, odavate ja tervislike toitade valmistamise, süva-psühholoogia ja stenograafia kursus. Loengukaart¹poolaastaks maksis endiselt 50 senti ja üksikloeng 5 senti.^{3/}

Tartu Rahvaülikooli loengute tasemele avaldas muidugi väga suurt mõju see, et 3/4 lektoritest olid ülikooli õppejõud ja enamuses progressiivsed õppejõud.

1/ ORKA, f. 1108, nim.7, sü. 249, l. 136
 2/ samas, l. 135.
 3/ ORKA, f. 1108, nim.7, sü. 251, l. 144

Võrdlustabel peetud loengute arvu kohta

Aasta	I p.	II p.	Kokku
1918	132	-	132
1919	-	53	53
1920	170	98	268
1921	113	133	246
1922	137	110	247
1923	137	105	242
1924	148	149	297
1925	176	125	301
1926	168	152	320
1927	171	130	301
1928	186	227	413
1929	291	170	461
1930	206	152	358
1931	166	133	299
1932	148	128	276
1933	193	195	388
1934	236	152	388
1935	221	231	452
1936	251	249	500
1937	302	314	616
1938	351	367	718
1939	305	1/	

Võrdlustabelist näeme, et loengute arv on pisi-
-tasa pidevalt tõusnud, eriti tundub on aga tõus 30-
-ndate aastate teisel poolel.

Kui suus oli siis Tartu Rahvaülikooli loengute
kuulajate arv ja nende sotsiaalne kuuluvus?

Esimesel tegevusaastal peale uuestiavamist:

Alalisi kuulajaid 1919.a. II p. - 81; 1920.a. I p. - 100

Üksik loengute kuul. - " - - 190; - " - - 512 ^{1/}

Sotsiaalse kuuluvuse kohta andmeid ei ole.

1922.a. I p. oli alalisi kuulajaid 101 (44 meest,
57 naist) juhuslikke - 122.

Elukutsete järgi: õpetajaid - 6, õpilasi - 40, ametnikke -

19, käsitöölisi¹ - 16, kaupmehi - 1, äriteenijaid - 7,

halastajaõdesid - 2, sõdureid - 4, muid elukutseid - 6. ^{2/}

Alaliste kuulajate koosseis 1929.a.

elukutsete järgi:

1. Koduperenaisi	68 - 17,34%
2. õpilasi	46 - 11,70%
3. Ametnikke	43 - 10,96%
4. Käsitöölisi ¹	31 - 7,90%
5. Äriteenijaid	23 - 5,86%
6. Õpetajaid ja kasvatajaid	22 - 5,60%
7. Kaitseväelasi	15 - 3,83 %
8. Metallitöölisi	13,- 3,30%
9. Lihttöölisi	13 - 3,30%
10. Äripidajaid	13 - 3,30%

1/ ORKA, f.1108, nim.4, sü. 574, l.3.

2/ samas, l. 49.

11. Trükitöölisi	12 - 3,06%
12. Puutöölisi	7
13. Nahatöölisi	7
14. Üliõpilasi	7
15. Koduteenijaid	6
16. Aednikke	5
17. Majaomanikke	3
18. Professoreid	1
19. Töötatöölisi	23 - 5,86%
20. Muid elukutseid	34 - 8,67%

Kokku 392

Kuulajate koosseis hariduse järgi:

1. Kõrgema haridusega	6 - 1,78%
2. Keskkooli -"-	78 - 19%
3. Lõpetamata keskkooli har.	90 - 22,10%
4. Kutsekooli haridusega	22 - 5,60%
5. Algkooli -"-	196 - 50%
Kokku	392 1/

Kui võrdleme 1929.a. kuulajate sotsiaalset koosseisu 1922.a. koosseisuga, siis näeme, et õpilaste protsent on langenud 40-lt 11,7-le. Domineerivad koduperenaised 17,34%-ga. Käsitöölise kõrval näeme nüüd ka töölisi, kuigi nende protsent on veel küllalt madal, kõik kokku umbes 12-13%. Osalt on see muidugi tingitud sellest, et Tartu ei ole tööstuslinn ja tööstusproletariaati on siin üldse vähe.

1/ ORKA, f. llo8, nim. 4, sü. 574, l. 206.

Alaliste kuulajate koosseis 1932.a. II p.

elukutsete järgi:

1.	Kodume majapidamine	-	18
2.	Riigi- ja omavalitsuse teenijaid	-	12
3.	Õpilasi ja edasi- õppijaid	-	10
4.	Äriteenijaid	-	9
5.	Käsitöölisi	-	7
6.	Õpetajaid, kasvatajaid	-	8
7.	Kontoriteenijaid	-	5
8.	Päevapilditöölisi	-	4
9.	Metallitöölisi	-	3
10.	Pöetajaid	-	3
11.	Üliõpilasi	-	6
12.	Äripidajaid	-	5
13.	Nahatöölisi	-	4
14.	Lihttöölisi	-	3
15.	Majaomanikke	-	3
16.	Puutöölisi	-	2
17.	Kohtutegelasi	-	2
18.	Mitmesuguse elukutsega	-	7

Kokku 111

Hariduse järgi:

1.	Kõrgema haridusega	4
2.	Keskkooli -"-	27
3.	Lõpetamata kekk. -"-	24
4.	Kutsekooli -"-	8
5.	Algkooli -"-	48

Kokku 111 ^{1/}

Kuulajate sotsiaalne koosseis 1932.a. on peaaegu sama, mis 1929.a., õpilaste protsent on õige pisut langenud ja tööliste protsent pisut tõusnud; vähenenud on algharidusega kuulajate protsent ja tõusnud keskharidusega kuulajate osatähtsus.

Alaliste kuulajate koosseis 1938/39. õppeaastal.

Elukutsete järgi:	I p.	II p.	Kokku
1. Kodune majapidamine	16	32	48
2. Äriteenijaid ja kontori- ametnikke	16	11	27
3. Riigi- ja omavalitsuse ametnikke	13	10	23
4. Maja- ja äriomanikke	8	41	49
5. Õmblejaid ja rätsepaid	11	10	21
6. Õpilasi ja edasiõppijaid	11	6	17
7. Lihttöölisi	9	8	17
8. Opetajaid ja kasvatajaid	8	6	14
9. Metallitöölisi	5	3	8
10. Mehaanikuid ja elektrimon- tööre	3	1	4
11. Nahatöölisi	1	3	4
12. Üliõpilasi	-	3	3
13. Mitmesuguse elukutsega	23	34	57
	124	168	292

Hariduse järgi:

1. Kõrgema haridusega	5	11	16
2. Keskkooli "	26	44	70
3. Lõpetamata keskk. "	13	16	29
4. Kutsekooli "	8	2	10
5. Algkooli "	72	95	167
	124	168	292 ^{1/}

Nagu näha on Tartu Rahvaülikooli alaliste kuulajate sotsiaalne ja hariduslik koosseis jäänud aastate vältel peaaegu muutumatuks. Teatavat mõju kuulajate sotsiaalsele koosseisule avaldas ka see, et loengud toimusid ülikooli auditooriumides ja Rahvaülikoolil ei olnud oma alalist kodu, mis oleks võibolla kaasa tõmmanud rohkem töölisnoori.

Võrdlustabel kuulajate arvu kohta

Aasta	Alalisi kuulajaid			Üksikloengute kuulajaid	Kokku
	mehi	naisi	kokku		
1920	128	64	192	896	1088
1921	118	124	242	470	712
1922	199	136	335	497	832
1923	193	69	262	1055	1317
1924	143	75	218	1275	1493
1925	174	101	275	803	1078
1926	208	99	307	2947	3254
1927	162	121	283	2169	2971
1928	194	156	350	2422	2772
1929	210	182	392	2959	3351
1930	171	153	324	1732	2056
1931	101	119	220	2346	2566
1932	99	101	200	2352	2552
1933	91	64	145	3429	3574
1934	203	246	449	2563	3012
1935	180	139	319	1574	1893
1936	137	181	318	2129	2447
1937	161	190	351	2342	2693
1938	340	124	464	1644	2108 ^{1/}

Kuulajate arv on püsinud enam-vähem stabiilne, eriti alaliste kuulajate osas.

Tartu Rahvaülikooli pidas ülal Tartu Rahvaülikoolide Selts; summasid selleks ta sai peamiselt Haridusministeeriumilt. Dets. 1919 määrati Tartu Rahvaülikoolile toetust 1.425.-marka^{1/}. Veebruaris 1920 saadi lektorite honorariiks 5.400.- marka^{2/} ja dets.1920 raamatukogu jaoks 5.000.- marka^{3/}.

1922.a. saadi toetust 50.000.- marka^{4/} 1923.a.

toetussumma Haridusministeeriumilt oli 132.200.- marka^{5/} 1929.a. saadi Haridusministeeriumilt 3.400.- kr.^{6/}

1930-ndate aastate algul võitleb Tartu Rahvaülikool suurte rahaliste raskustega. 1930/31. õppeaastaks palutakse Haridusministeeriumilt toetust 4.175.- kr. Kirjas mainitakse, et eelmisel aastal kärpis Haridusministeerium oma toetussummat 2.400.-kr.võrra, määrates toetuseks eelmise 5.400.- kr. asemel 3.000.- kr., mille tõttu tekkis puudujääk 1.200.- kr.^{7/} Haridusministeerium määrab aga 1930/31.aastaks veelgi väiksema summa 2.000 kr.^{8/}

1/ ORKA, f. 1108, nim.7, sü.21, l. 3.

2/ samas, l.14

3/ samas, l.50

4/ ORKA, fond 1108, nim.4, sü.574, l. 50

5/ samas, l. 63

6/ samas, l. 207

7/ samas, l. 213

8/ samas, l. 217.

Rahalised raskused jätkuvad ka järgnevatel aastatel.

1933/34. õppeaastaks määras Haridusministeerium toetuseks veel 2.000.- krooni,^{1/} aga juba järgmisel aastal toetussumma väheneb 1.500 kroonile.^{2/} Sellel summal ta püsib ka järgmisel aastal ja langeb 1936/37. õppeaastal 1.000 kroonile.^{3/} Sama suur on ta veel 1937/38. õppeaastal.^{4/}

1939/40. õppeaastaks määrati toetust veelgi vähem - 750.- krooni.^{5/}

1/ ORKA, f.1108, nim.7, sü. 251, l. 12.

2/ samas, l.22

3/ samas, l. 64

4/ samas, l.67

5/ samas, l. 145.

III peatükk

Narva Rahvaülikool

Järgmiseks tutvume lähemalt rahvaülikooliga Narvas, linnas, milline oli Eesti suur~~z~~maid tööstuslinnu, rohkearvulise, arenenud tööstusproletariaadiga ja suure venelastest elanikkonna protsendiga.

Rahvaülikooli rajamise mõzte algatajaks oli Narva Eesti Õpetajate Selts. Oma peakoosolekul 1.okt.1920.a. otsustaski Narva Eesti Õpetajate Selts avada Narvas rahvaülikooli ja valis juhatajaks Narva I reaalgümnaasiumi direktori Hans Margensi.^{1/}

Haridusminister lubas registreerida Narva Rahvaülikooli 16.nov.1920.a. Juhatajaks kinnitati H.Margens.^{2/}

Rahvaülikooli põhikiri kinnitati 21.dets. 1920.a. Põhikiri nägi ette, et vastu võetakse mõlemast soost kuulajaid, kes eesti keeles lugeda ja kirjutada oskavad ja üle 16.aastat vanad on.^{3/}

Rahvaülikooli asutamise päevil pöördus Narva Eesti Õpetajate Selts Haridusministeeriumi poole, paludes teatada, kas on lubatud Narva Rahvaülikoolis kanda ette

1/ORKA, f. 1108, nim.4, sü 578, 1.12.

2/ samas, l. 42-43 15.

3/ samas, l. 20.

vene kirjandust vene keeles. Vastuseks on aga teade, et rahvaülikoolides võib loenguid pidada ainult riigikeeles.^{1/}

Esimesel õppeaastal (okt.1920 - apr. 1921)loeti Narva Rahvaülikoolis järgmisi aineid: kodumaa tundmine - 26 t., mütoloogia - 19 t., kodanikuteadus - 7 t., Narva ajalugu - 16 t., geoloogia - 18 t., zooloogia - 22 t., majandusteadus - 5 t., tervishoid - 7 t., kehaline kasvatus - 2 t., saksa kirjandus - 5 t., üldine ajalugu - 17 t., muusika ajalugu - 4 t., vehe kirjandus - 6 t., eesti keel - 125 t., füüsika - 8 t., täheteadus - 2 t., külgehackavad haigused - 3 t., antropoloogia - 3 t., eesti kirjandus - 4 t, matemaatika - 120 t., võimlemine - 19 t., laulmine - 62 t. - kokku 500 tundi.^{2/}

Peale üldiste loengute töötasid järgmised grupid: saksa keel - 170 t., inglise keel - 97 t., prantsuse keel 40 t., raamatupidamine - 19 t., viiuliõpetus - 208 t. klaveriõpetus - 50 t. - kokku 584 tundi. Gruppides õppijaid oli üldse umbes 200.^{3/}

7.oktoobril 1921.a. teatas Narva Eesti Õpetajate Seltsi juhatus Haridusministeeriumile, et Narva Rahvaülikooli hoolekogu otsustas nimetatud rahvaülikooli Narva Eesti Õpetajate Seltsilt üle võtta ja et varandus on juba 28.sept. 1921.a. üle antud.^{4/}

1/ORKA, f. 1108, nim. 4, sü. 578, l.17-18.

2/ samas, l. 42-43.

3/ samas, l. 61.

4/ samas, l. 64.

Arvates 5.dets. 1921.a. sai Narva Rahvaülikooli juhatajaks Jüri Välbe, kes oli ka Narva I reaalgümnaasiumi direktor.^{1/}

16.okt. 1923.a. esitas Narva Rahvaülikool Haridusministeeriumile soovi, et Narva Rahvaülikooli juurde lubataks avada vene osakond, kus loenguid peetaks venelastele vene keeles. Sellist soovi oli avaldanud Narva linna koolivalitsuse poolt kokku kutsutud Narva linna seltside ja tööliste asemikude ning Haridusnõukogu liikmete ühine koosolek 7.okt. 1923.a. Palvet toetas ka Narva Koolivalitsus.^{2/}

Analoogilise avaldusega pöördus Haridusministeeriumi poole 5.nov.1923.a. ka Haridusministeeriumi Vene Rahvussekretär.^{3/}

21.nov. 1923.a. teatas Haridusministeeriumi Kooliosakond Vene Rahvussekretärile ja Narva Koolivalitsusele, et Haridusministeeriumi poolt takistus ei ole Narva Rahvaülikooli juures vene osakonna avamiseks.^{4/}

1923.a. II p. peeti Narva Rahvaülikooli vene osakonnas järgmisi loenguid: 1/ Üldkirjandust - 6 t., 2/ Vene kirjanduse ajalugu - 2 t., 3/ Ajalugu - 4 t., 4/ Kosmograafiat - 4 t. 5/ Bioloogiat - 6 t. 6/ Eüüsikat - 8 t. 7/ Majandusteadust - 4 t. 8/ Kaubandus-aritmeetikat - 4 t. 9/ Raamatupidamist - 4 t. - kokku 42 tundi. Kuulajaid oli 20-25 inimest loengul.^{5/}

1/ ORKA, f. 1108, nim. 4, sü.578, l. 79.
2/ samas, l. 112.
3/ samas, l. 113.
4/ samas, l.115.
5/ samas, l. 133.

60

1924.a. septembris sai Narva Rahvaülikooli juhatajaks V.Sõerd.^{1/}

Narva Rahvaülikoolis peeti 1924/25. õppeaastal üldhariduslikke loenguid järgmistes ainetes: ajaloo, loodusteaduses, eesti mütoloogias, majandusteaduses, ühiskonnaõpetuses, õigusteaduses, keeleteaduses, tervishoius, hingeteaduses, kasvatusteaduses ja spordis - kokku 171 loengut. Loengutest osavõtt oli eriti elav Kreenholmi vabrikurajoonis peetud loengutel, kus kuulajate arv tõusis kuni 300-ni, mujal kuulajate keskmine arv oli 60.

Süstemaatilisi loenguid peeti:

- 1/ Elektrotehnika ja raadio (loengud ja praktilised tunnid) osavõtt 60-100 in.
- 2/ Majapidamine ja käsitöö (teooria ja praktika) - osavõtt 50-100 in.
- 3/ Koorilaul (teooria ja praktika) - osavõtt 27-40 in.

Peale selle peeti veel kursusi:

- 1/Eesti keel eestlastele - 8/t. - osavõtt 27-50 in.
- 2/Eesti keel venelastele - 114 t, - osavõtt 48 in.
- 3/ Saksa keel - 36 t. - osavõtt 24 in.
- 4/ Inglise keel - 55 t. - osavõtt 28 in.
- 5/ Kommertsained: raamatupidamine, kaubarehkendus, kaubateadus (vene keeles) - 74 t. - osavõtt 10-15 in.
- 6/ Kiirkiri - 19 t. osavõtt 10 in.
- 7/ Matemaatika (sõjaväelastele) - 16 t. - osav. 120 in.

Õpetlikkude kinofilmide demonstreerimine: 12 suuremat filmi (3-5 osa) ja 25 väiksemat (1-3 osa)^{2/}

1/ ORKA, f.1108, nim. 4, sü 578, l. 148.

2/ samas, l. 157.

61

Narva Rahvaülikooli vene osakonnas peeti samal õppeaastal 82 üldhariduslikka loengut: ajaloo, vene kirjandusloos, füüsikas, loodusteaduses, kasvatusteaduses, tervishoius, sotsioloogias ja ühiskonnaõpetuses.^{1/}

Rahvaülikoolis korraldati ka rahvalik-teaduslike loenguid, mille kuulamine oli kõigile tasuta; näiteks 1924.a. II p.

"Kuritegevus, selle põhjused ja selle vastu võitlemine" - (vann.adv.abi J.Kuusk).

"Töölisklassi ajalooline minevik" - (gümn.õp.V.Sõerd)

"Riigi teooria" - (õp.M.Speek).

"Maavärisemised" - (õp.M.Ambos).

"Botaanikast" - (õp. V.Hion).

"Isiku tähtsus ajaloolises valguses" - (V.Sõerd).

"Elektrilained" - (J.Prommi).

"R.Schumanni elulugu ja muusikaline tegevus" - (J.Välbe).

"Pildid Eesti minevikust" - (V.Sõerd).

"Poliitilised erakonnad ja töölisliikumine" - (J.Klesment).

"Hoolekanne Eestis, riiklik hoolekanne, pensionid, tööliste kinnitus" - (vann.adv.abi J.Kuusk).

"Õhusõidu masinad" - (J.Prommi)

"Ajalugu ja usk" - (V.Sõerd)^{2/}

Alates 1926/27.õppeaastast alates^{us} Rahvaülikooli juures tööd ka kolledž. ^{3/}

Eriti ulatuslik oli kolledži tegevus 1930/31.õppeaastal, mil õppetundide arv oli 1418 tundi.^{4/}

1/ORKA, f.1108, nim.4, sü 578, l.158.

2/ samas, l.127-128.

3/ samas, l.208.

4/ samas, l. 247.

Rahvaülikooli tegevus 1931/32 . õppeaastal oli väga ulatuslik:

A. Aktuse kõned:

1. Kaitsemin.A.Kerem	- Vabadussõda ja praegune aeg	- 1 loeng
2. Poola saadik K.Libicki	- Eesti-Poola suhted	- 1 loeng
3. Kindral A.Tõnisson	- Vabadussõja mälestused Poolast	- 2 loengut
4. Abilinnapea A.Bachmann	- Narva vabastamine	- 1 loeng
5. Riigikogu liige J.Jaanis	- Aja ülesanded	- 1 loeng
6. Juhataja V.Sõerd	- Ülevaade hõimurahvastest, vabadussõda, Poola ajalugu	- 3 loengut
7. Pastor Kiviste	- Langenute mälestamine	- 1 loeng
8. Konsul J.Lust	- Soome majandus	- 1 loeng
9. Õpet. G.Matto	- Naaberrahvad	- 1 loeng
10. Pastor H.Erviõ	- Soome kultuur	- 1 loeng
11. Juhat. K.Maasik	- Vabadussõda	- 1 loeng
12. Kirjanik B.Linde	- Poola kirjandus ja kunst	- 1 loeng
	Kokku	15 loengut

B. Teaduslikud loengud:

1. Dr. phil. nat. A.Audova	- Loodusteadus	- 3 loengut
2. Prof. N.Köstner	- Majandusteadus	- 4 "
3. Koolinõunik J.Lang	- Pedagoogika	- 3 "
4. Prof. J.Piiper	- Zooloogia	- 4 "
	Kokku	14 loengut

D. Populaarteaduslikud loengud:

1. Blagoveštšenski	- Kirjandus	- 6 loengut
2. P.Kalinkin	- Eetika	- 5 "
3. S.Klenski	- Muusika ajalugu	- 5 "
4. Leitn.S.Leets	- Gaasikaitse	- 8 "
5. Dr.E.Lekstein	- Naiste tervishoid	- 5 "
6. Dr.A.Levitski	- Rahva tervishoid	- 5 "
7. Dr.A.Lužkov	- Arstiteadus	- 2 "
8. E.Maak	- Ajalugu	- 5 "
9. Dr.H.Mäe	- Maadeteadus	- 3 "
10. M.Romišovski	- Sotsioloogia	- 3 "
11. Saul	- Loodusteadus ja filosoofia	- 6 "
12. Dr.H.Sulg	- Suguhaigused	- 3 "
13. J.Tiisfeldt	- Liiklemismäärused meil ja mujal	4 "
14. A.Vassiljev	- Vene ajalugu	- 2 "
15. V.Žernosekov	- Kasvatusteadus	- 5 "
	Kokku	65 loengut

E. Ainekursuste õppetunnid:

1. O.Stein(elektriins)	- Praktiline elektrotehnika	- 50 t.
2. A.Krésla (vene güm. õp.)	- Eesti keel venelastele	- 101 t.
3. A.Koljat (inglise keele õpetaja)	- Inglise keel	- 8 t.

Kokku 159 t. ^{1/}

Õppetundide arv kolledžis - 632 tundi

Eksamitundide arv kolledžis - 42 tundi ^{2/}

1/ ORKA, f. 1108, nim.7, sü 253, l. 5-6.

2/ samas, l.2.

30-ndatel aastatel loengute temaatika muutus.

Kui 20-ndatel aastatel ja eriti just Rahvaülikooli alg-aastail peeti loenguid reaallaineist, kirjandusest, kunstist ja muusikast, aga ka rohkesti arstide vestlusi, siis 30-ndatel aastatel näeme nende kõrval loenguid usulisest kasvatuses ja ettekandeid, mis teenivad natsionalistliku propaganda eesmärke. Taoliste ettekannetega esinesid pastorid, kodanlikud riigitegelased ja sõjaväelased. Sama tendents jätkub ka järgnevatel tegevusaastatel.

Nagu eespool öeldud, töötas Narva Rahvaülikooli juures ka kolledž. Kolledži kaudu hoolitses Rahvaülikool keskkariduse võimaldamise eest neile, kellel teenistuse, vanuse, perekondlikel või muudel põhjustel polnud võimalik õppida avalikus gümnaasiumis.^{1/}

Kolledž tegutses veel 1932/33. õppeaastal, mil tundide arv oli 565.^{2/} Järgneval õppeaastal kolledž enam ei tegutsenud.

Üldse muutub Narva Rahvaülikooli tegevus alates 30-ndate aastate keskpaigast kitsamaks.

1936/37. õppeaastal peeti loenguid:

1. Eesti kirjandus ja rahvaluule - V. Alttoa, E. Päss ja S. Sommer	16 t.
2. Vene kirjandus - V. Blagoveštšenski, F. Lebedev, S. Ratsevitš	11 "
3. Üldkirjandus - J. Korsakov	3 "
4. Usukombelik kasvatus - E. Kiviste, R. Lozinski ja P. Kalinkin	6 "

1/ ORKA, f.1108, nim.4, sü 578, l.212-213.

2/ " " nim.7, sü 253, l.9.

65

5. Arstiteadus - A.Levitski, A.Lužkov	9 t.
6. Loodusetundmine - L.Vahter	2 "
7. Asjaajamine ja kirjavahetus - J.Korsakov	5 "
8. Põllumajandus ja aiandus - M.Mets, E.Vellenurm ja L.Ossipov.	18 "
<hr/>	
Kokku	70 tundi

K u r s u s e d:

Eesti keele kursus venelastele - L.Kraaving 69 t.

Kuulajate arv oli üldloengutel 30-300 in.
kursustel 15 inimest.^{1/}

1937/38.õppeaasta kohta on veel olemas töökava^{2/},
aga aruannet ei õnnestunud leida.

Haridusministeeriumi rahvaülikoolide nimekirjas 30.juulist 1938.a. esineb veel Narva Rahvaülikooli nimi.^{3/} Aga 7.okt. 1938.a. pöördus Haridusministeerium Narva Linnavalitsuse poole küsimusega, kas Narva Rahvaülikool tegutseb veel ja kui ei tegutse, siis mis põhjusel.^{4/} Vastust ei leidunud. Kuna aga 1.juul.1938.a. alustas tegevust Narvataguse Rändrahvaülikool,^{5/} siis sunnib see arvama, et samal aastal lõpetas oma tegevuse Narva Rahvaülikool.

Kahjuks ei too Narva Rahvaülikooli tegevuse aruanded ära andmeid kuulajate üldarvu, nende sotsiaalse kuuluvuse ja haridusliku taseme kohta, nagu Tartu Rahvaülikoolis. Erandiks on esimene tegevusaasta - 1920/21.

-
- 1/ ORKA, f.1108, nim.7, sü 253, l.33.
2/ samas, l.30.
3/ ORKA, f. 1108, nim. 7, sü.249, l.43.
4/ samas, l. 57.
5/ ORKA, f.1108, nim.7, sü. 260, l. 26.

Kuulajate arv:

	Maksulisi	Maksuta sõdureid	Kokku
I p.a.	652	200	852
II p.a.	119	80	199
	<u>771</u>	<u>280</u>	<u>1051</u>

Kuulajad hariduse järgi:

4 kl. - 75% , 6 kl. - 15% , 8 kl. - 9% , ülik. - 1%

Kuulajad vanaduse järgi:

16-20 a.,	20-30 a.,	30-40 a. ,	üle 40 a.
45%	45%	9%	1%

Kuulajad soo järgi:

mehi - 55%, naisi - 45% ^{1/}

Paistab, et kõige suurem huvi loengute vast valit-
ses just noorte hulgas ja eriti nende hulgas, kes vähem
haridust saanud, aga ka siin ei ole antud kuulajate sot-
siaalset kuuluvust. Osavõtjate arv on mõnikord tähendatud
ära iga üksiku loengu või kursuse juures. Kuna 1924/25.a.
aruandes on öeldud, et kuulajate arv oli eriti suur Kreen-
holmi rajoonis peetud loengutel, võib järeldada, et töölis-
te protsent kuulajate üldarvust oli hoopis suurem kui Tar-
tus.

Narva Rahvaülikool sai oma sissetulekud toetustest
Haridusministeeriumilt, Narva Linnavalitsuselt ja seltsi-
delt, kes teda toetasid.^{2/} Põhiline oli siiski Haridusmi-
nisteeriumi toetus, Linnavalitsus toetas vaid mõnel aastal
ja seltside toetused olid hoopis väikesed.

1/ ORKA, f.1108, nim.4, sü 578, l. 46.

2/ samas, l.9.

1920.a. määras Haridusministeerium toetust järgmiselt: 10.000.-marka lektorite honorariks ja 5.000.-marka raamatukogu asutamiseks.^{1/}

Järgmistel aastatel suurendas Haridusministeerium oma toetussummasid. Nii määrati 1921.a. toetust 42.480.-marka,^{2/} 1922.a. juba 100.000 marka.^{3/} 1923.a.määrati 93.000.-marka, sellest 30.000 marka oli nähtud ette õppeabinõude ja raamatukogu täiendamiseks.^{4/} Täiendavalt määrati 1923.a. detsembris, seoses vene osakonna tööle hakkamisega, toetust loengute korraldamiseks 10.000 marka.^{5/} 1924.a. määras Haridusministeerium riiklikku toetust eesti keelsete loengute ja kursuste korraldamiseks 52.000.-marka;^{6/} vene keelsete loengute korraldamiseks määrati 20.000.- marka.^{7/}

1926.a. kuni 31.märtsini 1927.a. määrati toetust 112.000.- marka; toetus oli mõeldud eesti ja vene osakonnale kokku vastavalt nende töökavadele.^{8/}

1927/28.õppeaastal saadi Haridusministeeriumilt toetust 1.030.- krooni.^{9/} Kõige suurem oli toetus 1928/29 õppeaastal - 1.960.-krooni.^{10/}

1/ORKA, f. 1108, nim. 4, sü.578, l. 22.

2/ samas, l.67.

3/ samas, l.106.

4/ samas, l. 118.

5/ samas, l. 117.

6/ samas, l. 146.

7/ samas, l. 151.

8/ samas, l. 169.

9/ samas, l. 215.

10/ samas, l. 227.

Kahel järgneval aastal ületab toetussumma ikka veel tuhat krooni. Siis aga algab toetuste pidev langus. 1932/33.õppeaastal saadi toetust 1.00.- krooni.^{1/} 1934/35.õppeaastal - 500.- krooni^{2/} ja 1936/37.õppeaastal ainult 300.- krooni.^{3/}

Võrreldes 1928/29.õppeaastaga oli toetus üle kuue korra vähenenud. Ka ei saanud Rahvaülikool kolmel viimasel aastal Linnavalitsuselt üldse toetust.

1/ ORKA, f. 1108, nim. 7, sü.253, 1.9.
 2/ samas, l. 19.
 3/ samas, l. 32.

IV peatükk

V i r u m a a R a h v a ü l i k o o l

Virumaale maarahvaülikooli rajamise mõtte algatajad olid kohalikud haridustegelased. 15.märtsil 1923.a. peeti Rakveres haridustegelaste koosolek rahvaülikooli asutamise asjus.^{1/} Moodustati "Virumaa Rahvaülikooli Selts", mis registreeriti Haridusministeeriumi poolt 1924.a.^{2/}

1924.a. seltsil veel rahvaülikooli avada ei õnnestunud, mõte sai teoks 1925.a. Haridusministeerium registreeris Virumaa Rahvaülikooli Seltsi poolt Kunda mõisas avatava rahvaülikooli nimetuse all "Virumaa Rahvaülikool" arvates 1.märtsist 1925.a. Samast kuupäevast registreeriti rahvaülikooli juhatajaks Gustav Vilberg.^{3/}

Rahvaülikool alustas tegevust 2.nov.1925.a. Koolis oli esimesel õppeaastal õpetajaid peale juhataja veel 8^{4/}.

Õppetöö oli korraldatud järgmiselt: tõusti hommikul kell 7, kell 8 oli hommikusöök,^{1/2} 9 - lauldi paar salmi kirikulaulu, kuna juhataja pidas lühikese seletuse, enamas-

1/ ORKA, f. 1108, nim.4, sü. 584, l.3.

2/ samas, l. 10.

3/ samas, l. 64.

4/ samas, l.118.

ti kasvatusliku iseloomuga, selle järel toimusid loengud ja praktilised harjutused kuni kella 1-ni, kella 1-3 oli lõuna ja siis vaba aeg, kella 4-7 jälle loengud ja harjutused, peale õhtusööki udupildid, ettekanded, kirjanduse lugemine, rahvatantsud ning mängud.

Töökava ainete järgi: ajalugu - 4 t., eesti kirjandust - 3t., rahvaluulet - 2t., põllumajandust - 3t., karjakasvatust - 3t., ühistegevust - 2t., eesti keelt - 2t., maadeteadust - 2t., looduslugu - 1t., aiatööd - 2t., usuõpetust-
rehkendust - 3t.
1t., raamatupidamist - 1t., laulu (ka koorilaulu) - 6t., toiduvalmistamist - 1t., majapidamist - 1t., tervishoidu - 1t., põllumajanduslikku joonestamist (meesõpil.) - 1t., puutöö joonestamist (meesõpil.) - 1t., ~~nai~~käsitöö joonestamist - 1t., võiml. naisõpil. - 2t., võiml. meesõpil. - 2t., keskustelu (referaadid ja nende arutelu) - 1t., käsitöö naisõpil. - 16t., käsitöö meesõpil. - 15t.^{1/}

Peale teadmiste pakkumise pandi suurt rõhku õpilaste kasvatus- ja maailmavaate arendamise peale. Kogu kasvatus-töö oli suunatud sellele, et õpilased muutuksid "teadlikkudeks Eesti Vabariigi kodanikkudeks"; meesõpilased kuulusid kõik kaitseliitu ja naisõpilased kodukaitsesse.^{2/}

Kuna õppetöö rahvaülikoolis kestis novembrist kuni aprillini lõpuni, siis korraldati õppetöö vaheajal mitmesuguseid kursusi. Nii korraldati 1927.a. suvel 28.juunist kuni 2.juulini botaanika kursused algkooli õpetajatele G.Vilbergi juhatusel. Sellest võttis osa 29 õpetajat ja algkooli juhatajat.^{3/}

1/ ORKA, f. 1108, nim.4, sü. 584, l. 119.

2/ samas, l.123.

3/ samas, l.174-175

21

1.aug. 1927.a. lahkus Gustav Vilberg omal soovil
Virumaa Rahvaülikooli juhataja kohalt.^{1/} Arvates 1.nov.
1927.a. registreeris Haridusministeerium samale kohale
J.Ruusi.^{2/}

1927.a. Haridusministri ettepanekul otsustas Vaba-
riigi Valitsus anda Virumaa Rahvaülikooli Seltsile Rah-
vaülikooli jaoks Kunda mõisa peahoone koos juurdekuulu-
vate hoonete ja maadega, mida ta seni kasutas rendi alu-
sel, tasuta kasutada arvates 1.maist 1926.a.^{3/}

1927./28.a. tegevusaastal korraldati Virumaa Rahva-
ülikoolis peale tavaliste õppetundide, millede arv oli 1232,
ja teaduslikkude loengute, millede arv oli 12, veel rida
kursusi:

1. Näitekunsti kursused R.Kuljuse juhatusel.

Osavõtjaid 50; kestvus 10 päeva.

2. Majapidamise kursused I.Tamjärve juhatusel.

Osavõtjaid 27; kestvus 4 nädalat.

3. Aiatöö kursused E.Taska ja A.Lange juhatusel.

Osavõtjaid 22; kestvus 10 päeva.

4. Aia- ja juurvilja konserveerimise kursused.

I.Tamjärve juhatusel. Osav. 25, kestvus 3 p.^{4/}

1930/31.õppeaasta aruandest näeme, et koolis õppemaksu
ei olnud, ülalpidamise eest tasuti 13 kr. kuus, korteri
eest 2 kr. ja käsitöö- ning õppevahendid 2 kr., kokku 17 kr.
kuus, seega maksis õppeaasta umbes 100.- krooni.^{5/}

1/ ORKA, f. 1108, nim.4, sü.584, l. 171.

2/ samas, l.186.

3/ samas, l.195.

4/ samas, l.210.

5/ samas, l.255.

Õpetajate koosseis oli nüüd kujunenud kindlaks viiele - koos juhatajaga:

1. Juhataja (ka üldainete õpetaja) - 18 t,
2. Agronoomiliste ainete õpetaja - 20 t.
3. Meeskäsitöö õpetaja - 25 t.
4. Naiskäsitöö õpetaja - 20 t.
5. Majapidamise õpetaja - 6 t.

Suvel - õppetöö vaheajal - korraldasid õpetajad lühiajalisi käsitöö-ja majapidamise kursusi ümbruskonna rahvale.^{1/}

Ka 1935/36. tegevusaastaks ei ole kooli tegevus - hoolimata sellest, et toetus on tunduvalt alanenud - muutunud kitsamaks. Alalisi õppejõude koos juhatajaga on endiselt 5.^{2/}

Koolis käsitleti järgmisi aineid: ajalugu - 2t., kirjandust - 2t., rahvaluulet - 1t., usu-ja kõlbluseõpetust - 1t., laulmist - 3t., maadeteadust - 2t., taimekasvatust ühes keemia ja botaanikaga - 4t., loomakasvatust - 3t., põllumajanduslikku käitisõpetust - 2t., kodaniku-ja majandusteadust - 2t., matemaatikat - 2t., tehnilist joonestamist - 2t., kodumajapidamist - 2t., aiatööd - 2t., käsitööteooriat - 3t. (meesõpil. - 1t.), praktilist käsitööd - 12t., kõne-ja esinemisharjutusi - 2t., võimlemist - 2t.

Emakeeles, matemaatikas, käsitöös ja võimlemises töötati kahes rühmas, teistes ainetes koos. Õpilastel oli voi-

1/ ORKA, f.1108, nim.4, sü.584, l.257.

2/ ORKA, f.1108, nim.7, sü. 259, l.88.

maldatud loobuda õppenõukogu loal ainete õppimisest, mil-
liseid nad varem õppinud nõutavas ulatuses, või mis neile
tulevases elukutses vähem tähtsam; selle tagajärjel ei
tõusnud õpilaste nädala tundide arv üle 45-46 t.

Kooli juures töötasid järgmised õpperingid: kõneosku-
se, enesekasvatuse, põllumajanduse ja väikelaste kasvatuse
ring. Osavõtt ringidest oli vabatahtlik. Osa oli lubatud
võtta ainult kahest ringist.

Korteri eest maksti 2.-kr. kuus ja ülalpidamise eest
11.-kr. kuus.

Kool oli selleks ajaks välja saatnud juba 11 lendu
kokku 520 lõpetanuga.^{1/}

Järgnevatel õppeaastatel kooli tegevuses erilisi muu-
datusi ei toimunud.

Kooli viimane tegevusaasta - 1939/40 - algas 1.nov.
1939 ja lõppes 6.mail 1940. Õppejõude koos juhatajaga oli
endiselt viis.^{2/}

Õppeained olid jäänud põhilises osas samaks, mis nad
olid 1935/36.õppeaastal, ainult usu- ja kõlblusõpetus oli
asendunud noorsoo- ja vabaharidustööga ja juurde oli tulnud
üks tund raamatupidamist.^{3/}

Korteri eest maksti 2.-kr. kuus, aga ülalpidamine oli
tõusnud 16.-kroonile.^{4/}

1940.aastaks oli möödunud 15 aastat Virumaa Rahvaüli-
kooli asutamisest ja selle aja jooksul oli kooli lõpetanud
743 õpilast. Aruandes on öeldud, et "umbes 90% lõpetanuist
pöördub koju tagasi, 10% on sunnitud tööd otsima võõraste

1/ ORKA, f.1108, nim.7, sü.259, l.89

2/ samas, l. 235

3/ samas, l.236.

4/ samas, l. 237.

juures, leiavad seda harilikult põllu- ja käsitöölal. Umbes 80% lõpetajaist võtab osa seltskondlikust tegevusest.^{1/}

Niisiis - 80% lõpetanuist said selleks, kelleks kool neid eelkõige kasvatäs, said "teadlikeks" kodanikeks, sellisteks, nagu vajasisid kodanlikud võimumed, said mitmesuguste seltside, naiskodukaitse ja kaitseliidu tegelasteks.

Kes olid siis Virumaa Rahvaülikooli kasvandikeks?

Esimesel õppeaastal - 1925/26.a. - oli koolis 71 õpilast, neist 16 mees- ja 55 naisõpilast. Õpilaste vanus oli 16-30 aastat, kõige rohkem oli 18-22 aasta vanuseid.

Õpilased jagunesid kodukoha järgi:

- Virumaalt - 47 - 66,2%
- Harjumaalt - 6 - 8,5%
- Järvamaalt - 5 - 7,0%
- Pärnumaalt - 4 - 5,7%
- Tartumaalt - 3 - 4,2%
- Viljandimaalt - 3 - 4,2%
- Lääne-, Valga- ja Saaremaalt igast - 1 - 1,4%

Hariduse järgi:

- Keskooli alamates klassides õppinuid - 4 - 5,7%
- Põllutöökooli Vahil lõpetanud - 1 - 1,4%
- Algkooli 6 klassi lõpetanud - 26 - 36,6%
- " - 5 - " - " - - 7 - 9,8%
- " - 4 - " - " - - 19 - 26,8%
- " - 3 - " - " - - 14 - 19,7%

1/ ORKA, f. 1108, nim. 7, sü. 259, l. 237

Vanemate elukutse järgi:

Pöllumeeste lapsi	- 61	- 86,0%
Töölise ja käsit.lapsi	- 9	- 12,6%
Õpetajate lapsi	- 1	- 1,4% ^{1/}

1927/28.ö.a. oli Virumaa Rahvaülikooli kolmas tegevusaasta. Nende kolme aasta jooksul lõpetas kooli 133 õpilast (30 mees- ja 103 naisõpilast). Vanuse järgi: alla 16.a. - 2; 16.-17 aastasi - 44; 18-25 a. - 81 ja üle 25a. - 8.

Vanemate elukutse järgi:

Põllupidajate lapsi	- 118
Töölise lapsi	- 8
Käsitöölise lapsi	- 5
Haritlaste lapsi	- 2

Kõik eranditult olid pärit maalt. Virumaalt - 79, Soomest - 1, ülejäänud teistest maakondadest.

40% õpilastest omasid 6-klassilise algkooli hariduse; teised 3,4 ja 5-klassilise hariduse ja osa paar klassi keskkooli. ^{2/}

1930/31. õppeaastal oli koolis 50 õpilast (17 mees- ja 33 naisõpilast). Õpilaste vanus 16-33 aastat; enamusel 18-25 aastat. Õpilased jagunesid vanemate elukutse järgi:

- 70% olid põllupidajate lapsed
- 10% olid taluteenijad
- 20% olid käsi- ja vabrikutöölise lapsed.
- 60% - Virumaalt; 40% mujalt. ^{3/}

1/ORKA, f. 1108, nim. 4, sü. 584, l. 118-119.

2/ samas, l. 217.

3/ samas, l. 257.

Kui esimestel õppeaastatel talupidajate laste protsent oli tublisti üle kaheksakümne,siis sel aastal on ainult seitsekümmend. Kelle lapsed olid aga taluteenijad? Kuna nad on eraldatud nii põllupidajate kui ka vabriku-ja käsitöölise lastest,siis võib oletada,et nad olid popside lapsed. Ilmselt olid nad varem arvestatud kokku põllupidajate lastega ja selletõttu oligi esimeste protsent nii kõrge.

1935/36.õppeaastal oli 56 õpilast (neist 32 nais- ja 24 meesõpilast). Nad jagunesid vanuse järgi: alla 16a. - 1, 16.a.-7, 17.a. - 8, 18a.- 6, 19a. - 12, 20a.- 6, üle 20a. - 16 õpilast.

Eelhariduse järgi:

- 6-klassilise algkooli haridusega - 41 õpilast.
- alla selle - 14 õpil.
- endise keskkooli haridusega - 1 õpil.

Virumaalt - 40; teistest maakondadest - 14; välismaalt - 2.

Vanemate elukutse järgi: põllupidajate lapsi - 46, käsi-ja vabrikutöölise lapsi - 10.^{1/}

Kooli viimasel tegevusaastal - 1939/40 - oli õpilasi 58,neist 17 mees-ja 41 naisõpilast. Vanuse järgi jagunesid õpilased: 16.a. - 4, 17.a. - 10, 18.a. - 12,19.a.- 5, 20.a. ja üle selle - 27.

Eelhariduse järgi:

- 6-klassilise algkooli haridusega - 42

1/ ORKA,f.1108,nim.7,sü.259, l. 89.

Mittetäieliku algkooli haridusega - 8
kõrgema kui algkooli haridusega - 8.

Pärit olid õpilased: 27 - Virumaalt, 28 - teistest maakondadest ja 3 - Lätist.

Vanemate elukutse järgi: väikepõllupidajate lapsi-
44, tööliste, käsitööliste ja ametnike lapsi - 14.^{1/}

Õpilaste põhilise osa moodustasid aastate vältel just noored, enamuses 17 - 22.a. vanused. Eelharidus oli neil küllaltki madal, enamusel 6 klassi algkooli, paljudel aga veelgi vähem, eriti varasematel aastatel. Põllupidajate lapsi oli umbes neli korda rohkem kui käsitööliste ja tööliste lapsi. Niisuguseid noori oli kerge ideoloogiliselt mõjutada, eriti aga veel selletõttu, et nad elasid internaadis.

Virumaa Rahvaülikooli pidas ülal Virumaa Rahvaülikooli Selts, kes pidevalt sai kooli ülalpidamiseks Haridusministeeriumilt toetust.

Aprillis 1925.a. määrati uue rahvaülikooli sisseseadmiseks toetust 250.000.- marka.^{2/} Septembris määrati veel 250.000.- marka.^{3/} ja oktoobris kooli avamise puhul veel 300.000.- marka.^{4/}

1926.a. I kv. määras Haridusministeerium toetust 100.000.- marka,^{5/} aprillis veel 300.000.- marka^{6/}, juunis

1/ ORKA, f. 1108, nim. 7, sü. 259, l. 236-237.

2/ ORKA, f. 1108, nim. 4, sü. 584, l. 47.

3/ samas, l. 49.

4/ samas, l. 72.

5/ samas, l. 91.

6/ samas, l. 116.

määrati 100.000.- marka,^{1/} septembris määrati 200.000.- marka^{2/}, novembris 200.000.- marka^{3/} ja detsembris veel 200.000.- marka^{4/}. 1927/28. eelarveaasta toetus rahvaülikoolile oli 1.000.000.- marka ehk 10.000.- krooni.^{5/} Sama suurena püsib Haridusministeeriumi toetussumma ka järgneval neljal aastal.

Alates 1932/33. eelarveaastast hakkab toetus langema. Esialgu - 1932/33 - 7.500.-kroonile.^{6/} 1933/34 eelarveaasta toetus on juba langenud 6.000.- kroonile^{7/} ja 1934/35 - 5.000.- kroonile.^{8/} See moodustab ainult poole varasemast toetusest ja 1935.a. jaanuaris on Virumaa Rahvaülikooli Selts sunnitud teatama Haridusministeeriumile, et Rahvaülikoolil 1934.a. lõppes 1.189,90 kroonise puudujäägiga ja palub lisatoetust.^{9/} Haridusministeerium vastab, et lisatoetust ei ole võimalik määrata.^{10/}

Haridusministeeriumi 1935/36. eelarveaasta toetus on veelgi väiksem - 4.500.- kr.^{11/} Siiski veebruaris 1936.a. määratakse lisatoetust 1.000.- krooni.^{12/} Aprillis 1936.a.

1/ ORKA, f. 1108, nim. 4, sü. 584, l. 126.

2/ samas, l. 130.

3/ samas, l. 137.

4/ samas, l. 138.

5/ samas, l. 158, 182, 204.

6/ ORKA, f. 1108, nim. 7, sü. 259, l. 5.

7/ samas, l. 7

8/ samas, l. 24

9/ samas, l. 30.

10/ samas, l. 33.

11/ samas, l. 42.

12/ samas, l. 80.

79

määratakse 1936/37.a. toetust 4.000.-krooni.^{1/} Olles suurtes rahalistes raskustes pöördus Virumaa Rahvaülikooli Selts mais 1936.a. uuesti Haridusministeeriumi poole paludes suurendada 1936/37. eelarveaasta toetust 7.400.- kroonile.^{2/} Septembris 1936.a. teatati 500,-kr. lisatoetuse määramisest.^{3/}

Et katta oma suuri puudujääke ja kooli tegevust mitte piirata, pöördus Selts okt. 1936.a. Haridusministeeriumi kaudu riigivanema poole palvega saada toetust 2.900.- krooni ulatuses. Haridusminister toetas seda palvet.^{4/} Toetust saadi siiski vaid 1.400.- krooni.^{5/}

1937/38.a. määrati toetust 4.500.- krooni.^{6/} Nov. 1937.a. teatati, et 1937/38.a. on määratud täiendavat toetust 1.000.-krooni.^{7/}

1939/40 tegevusaasta toetust määrati 8.000.- krooni,^{8/} seega rohkem kui eelmistel aastatel. Ka määras Haridusministeerium 260.- krooni stipendiumideks. See oli ette nähtud kahele väliseestlasele Lätist ja ühele õpilasele kooli määramisel.^{9/}

1/ ORKA, f. 1108, nim. 7, sü. 259, l. 82.

2/ samas, l. 65

3/ samas, l. 107.

4/ samas, l. 108.

5/ samas, l. 137.

6/ samas, l. 114.

7/ samas, l. 116.

8/ samas, l. 199.

9/ samas, l. 206.

K o k k u v ö t e

Kodanliku Eesti rahvaülikoolide töös esines kahtlematult progressiivseid jooni. Olid ju rahvaülikoolid ja nende juures töötavad õppeasutused, nagu kolledžid ja tööstusõpilaste koolid, määratud laiadele töötava rahva hulkadele. Jõukas kodanlus ja nende lapsed rahvaülikooli kuulajateks ja nende juures töötavate õppeasutuste õpilasteks ei olnud. Asja teine külg on muidugi see, millest poliitikat valitsevad ringkonnad, ja seda just eriti fašistliku diktatuuri perioodil, rahvaülikoolide töö kaudu ajada püüdsid. Näiteks oli Valga Rahvaülikooli 1937.a. töökavas töö eesmärgina otseselt määratud: kodaniku kasvatamine riiklikus meelsuses ja rahvuslikus vaimus ja alles teises järjekorras tema teadmiste avardamine.^{1/}

Käesolevas töös vaadeldud rahvaülikoolidest oli Tartu Rahvaülikool kindlasti paremaid Eestis. Ta omas ülikooli õppejõudude näol väga tugeva lektorite kaadri. Paljud neist, eesotsas Aleksander Audovaga, olid tuntud progressiivsed teadlased. Loengute temaatika haaras väga mitmesuguseid teadusalasid ja pakkus kuulajatele palju huvitavat. Korraldati kursusi raamatupidamises

1/ ORKA, №. 1108, nim.7, sü. 255, 1.12.

ja stenograafias, samuti vöörkeeltes, teiste hulgas ka vene keeles. Tartu Rahvaülikool oli märksa vähem kui teised haaratud sellest marurahvusliku propaganda lainest, mis veeres üle Eesti 30-ndatel aastatel.

Tallinna Rahvaülikool oli oma töös palju ebauhtlasem kui Tartu oma.

Mitmeil aastail oli loengute temaatika väga mitmekesine ja huvitav, samuti oli tugev lektorite koosseis. Kahjuks ei saa seda öelda kõigi aastate kohta. Ka oli lektorite koosseis väga kirju. Kõrvuti tuntud teadlaste, kirjanike ja kunstnikega kohtame lektoritena ka kodanlikke riigi- ja poliitikategelasi. Lektorite hulgast ei puudunud isegi eesti rahva reetur H. Mäe, kes rida aastaid oli ka Nõmme Rahvaülikooli juhatajaks. Aga Tallinna Rahvaülikooli töös oli hinnatavaks jooneks see, et seal korraldati väga palju keelte ja mitmesuguseid oskuskursusi ning võimalust mööda püüti kursusi ja üldhariduslikke loenguid töölisrajoonides ja tööstustes korraldada tasuta.

Narvat haaras rahvusliku propaganda laine 30-ndatel aastatel väga tugevasti. Siin arvestati muidugi kohaliku rahvastiku rahvuslikku ja sotsiaalset koosseisu. Ja see just oligi see kõige negatiivsem joon rahvaülikoolide töös, et muudeti loengutesaal natsionalistliku propaganda tegemise kohaks.

Maarahvaülikool oli oma olemuselt väga vastuoluline. Kõik see, mis noortele õpetati tunnis, ja eriti praktilistes tundides, oli neile väga vajalik ja tuli

edaspidises elus igati kasuks. Teisiti oli lugu sellega, mis neile pakuti väljaspool tunde, aga ka mõnes tunnis, näiteks usuõpetuse ja ajaloo tunnis. Just seda viimast hindasid kodanlikud võimumed eriti kõrgelt: ega siis muidu ei oleks Virumaa Rahvaülikoolile nii suuri toetussummasid makstud. Samal ajal toetusid linnades asuvatele rahvaülikoolidele alates 20-ndate aastate lõpust pidevalt vähenesid - Tallinnas neli korda, Tartus viis korda ja Narvas üle kuue korra. Kõik see näitab, et need rahvaülikoolid ei täitnud neid ülesandeid, mis kodanlikud võimumed neilt ootasid.

Р е з ю м е

Идея народного университета происходит от Дании, где в 1844 году был создан первый народный университет. Оттуда они быстро распространились в другие страны. В Эстонии первые народные университеты были созданы в 1917 г. в Таллине и Тарту. С 1920 г. они стали и здесь в Эстонии быстро распространяться. В 1923 году было уже 10 народных университетов и в 1938 году их количество достигло 14.

Создателем народных университетов была демократическая интеллигенция, их работу координировало и давало пособия Министерство просвещения. Народные университеты были предназначены для людей, которые не были в состоянии получить систематическое образование.

Народные университеты были двух типов: те которые работали по принципу лекций и курсов, и другие, т.н. народные университеты для крестьян, где учащиеся в течение зимы жили, занимались и работали вместе. В первых оплата за обучение была от 20 центов до 2 крон 50 центов. В других платы за обучение не было, надо было платить только за квартиру и содержание. Последних в Эстонии было 2: Вирумааский и Харьюмааский народные университеты.

В настоящем труде ознакомят народные университеты на четырех примерах. В первой главе рассматривается создание Таллинского народного университета летом 1917 года, структура школы, суммы, полученные от Министерства просвещения и городского управления, тематика лекций и состав слушателей.

Во второй главе рассматривается работа второго по возрасту Тартуского народного университета, созданного в декабре 1917 г. Со своим сильным составом лекторов — в основном преподаватели Тартуского университета — это было одним из лучших народных университетов в Эстонии.

В третьей главе рассматривается история народного университета, созданного в 1920 г. в Нарве. Так как Нарва была одним из крупнейших промышленных городов в Эстонии с многочисленным промышленным пролетариатом и с большим процентом жителей русской национальности, в 30-е годы здесь старались больше других использовать лекционный зал как место для распространения националистической пропаганды.

В четвертой главе рассматривается деятельность первого в Эстонии народного университета для крестьян Вирумааского народного университета. Народный университет для крестьян был по своему существу очень противоречивым:

с одной стороны, молодежи дали много нужных для жизни знаний и навыков, а с другой стороны из них хотели вырастить националистических общественных деятелей.

В работе народных университетов было много прогрессивных черт, несмотря на политику, которую буржуазные власти, особенно во время фашистской диктатуры, пытались вести через лекционный зал.

Kasutatud allikate ja kirjanduse loetelu:

1. ENSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riiklik Keskarhiiv, fond nr. 1108 - "Haridusministeerium 1918 - 1940.a." - viidetes kasutatud lühendit "ORKA, f. 1108."
2. Tallinna Linna Riiklik Arhiiv, fond nr. 299 - "Tallinna Rahvaülikoolide Selts ja alluvad õppeasutused 1917 - 1940" - viidetes kasutatud lühendit "TLA, f. 299".
3. Tallinna Linna Riiklik Arhiiv, fond nr. 52 - Tallinna Linnavalitsuse Haridusosakond 1918 - 1940." - viidetes kasutatud lühendit "TLA, f. 52".
4. Audova, A - Tartu Rahvaülikool 1919 - 1927 - "Rahvaülikool" 1928 - 3, viidetes kasutatud lühendit "Audova, A. - "Rahvaülikool" 1928 - 3."
5. "Eesti Teataja" 1918.
6. Haberman, H - Aleksander Audova.
Esimene Eesti bioloog-marksist - "Eesti Loodus" 1958 - 1, viidetes kasutatud lühendit "Haberman, H-
"Eesti Loodus" 1958 - 1."
7. Tartu Rahvaülikool 1917 - 1919 - "Rahvaülikool" 1928 - 3.

S I S U K O R D

1. Sissejuhatus	2
2. I peatükk - Tallinna Rahvaülikool	5
3. II peatükk - Tartu Rahvaülikool	41
4. III peatükk - Narva Rahvaülikool	57
5. IV peatükk - Virumaa Rahvaülikool	69
6. Kokkuvõte	80
7. Resüme (venekeelne)	83
8. Kasutatud allikate ja kirjanduse loetelu	86